

Radboud Universiteit

Hoe leer je de aspirant agent moraliteit?

Een onderzoek naar visie van onderwijsbegeleiders op morele weerbaarheid en het toepassen daarvan in de Basis Politieopleiding binnen PO21.

J.C. Tanis – s1025327

15-08-2022 Arnhem

Begeleider: Dr. Michael Scherer-Rath

Masteropleiding religiewetenschappen, specialisatie Religie en beleid

[21577 Woorden]

Scriptie ter verkrijging van de graad “Master of arts” in de theologie en religiewetenschappen, Radboud Universiteit Nijmegen.

Verklaring van eigen werk

Hierbij verklaar en verzeker ik, Johannes Cornelis (Jan) Tanis, dat voorliggende eindwerkstuk getiteld 'Hoe leer je de aspirant agent moraliteit?', zelfstandig door mij is opgesteld, dat geen andere bronnen en hulpmiddelen dan die door mij zijn vermeld zijn gebruikt en dat de passages in het werk waarvan de woordelijke inhoud of betekenis uit andere werken – ook elektronische media – is genomen door bronvermelding als ontlening kenbaar gemaakt worden.

Arnhem 15-08-2022

Hereby I, Johannes Cornelis (Jan) Tanis, declare and assure that I have composed the present thesis with the title 'How do you teach a police student morality?', independently, that I did not use any other sources or tools other than indicated and that I marked those parts of the text derived from the literal content or meaning of other Works – digital media included – by making them known as such by indicating their source(s).

Arnhem 15-08-2022

Samenvatting

Morele weerbaarheid is een moeilijk begrip. Dat blijkt uit de vele manieren waarop het begrip behandeld wordt en de slechts beperkte uitleg ervan. In dit onderzoek is gezocht naar een visie op morele weerbaarheid door het begeleidingsteam dat verantwoordelijk is voor het onderwijs aan de studenten. Er is *geen* eenduidige visie gevonden bij de leden van het begeleidingsteam. Het gevolg is dat er geen consistentie is in de overgedragen kennis van morele weerbaarheid en er evenmin criteria zijn om de mate van borging te toetsen. Er is wel een toename waargenomen in de aandacht voor 'de mens' in het uniform. Daarin is er echter geen herkenning op-, en geen verbinding met de term 'morele weerbaarheid'. Tijdens het onderzoek is door participanten en betrokkenen wel de noodzaak van het investeren in morele weerbaarheid te investeren uitgesproken.

Voorwoord

Dit onderzoek heeft meer tijd genomen dan vooraf was gepland. Het vinden van respondenten bij de politie is gewoonlijk al een uitdaging, maar bleek tijdens de coronapandemie een hele klus. Desondanks ben ik tevreden met het feit dat het onderzoek nu is afgerond en leg ik met plezier de resultaten voor.

Het vertraagde onderzoeksproces raakte niet alleen mij als onderzoeker, maar ook degenen die mij in het onderzoek ondersteunden. Voor de blijvende belangstelling, vragen om updates en ongelimiteerde hulp dank ik mijn begeleider Dr. Michael Scherer-Rath.

Ook Patricia Kim - Dreier Gligoor, promovenda bij de politieacademie, bedank ik hierbij voor haar hulp en de zinvolle gesprekken over mijn én haar onderzoek. De gesprekken hebben geholpen om mijzelf de, soms moeilijke, materie van moraliteit eigen te maken en het -ook daardoor- op een toegankelijke manier in gesprek te brengen bij de politie.

Als laatste wil ik Dr. Annika Smit, Lector weerbaarheid van de politieacademie, bedanken. Voor haar hulp in het zoeken van respondenten, het nemen van de verantwoordelijkheid voor dit onderzoek bij de politie en voor de vele manieren waarop zij mij van informatie voorzag en hulp heeft geboden.

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Voorwoord	3
Inhoudsopgave	4
1 Inleiding.....	6
1.1 Probleemstelling.....	6
1.2 Doel en vraagstelling	7
1.3 Leeswijzer	8
2 Theoretisch kader	9
2.1 Aandacht voor de mens in het uniform.....	9
2.2 Professionele weerbaarheid.....	10
2.2.1 Fysieke weerbaarheid	10
2.2.2 Mentale weerbaarheid	11
2.3 Morele weerbaarheid.....	12
2.3.1 Een zoektocht naar definiëring	12
2.3.2 Het persoonlijk oriëntatiekader	14
2.3.3 De moraliteit van het politiewerk	14
2.3.4 Bewustwording.....	16
2.3.5 De relationele aard van morele weerbaarheid	17
2.4 Morele weerbaarheid in andere branches.....	18
2.4.1 De zorg.....	18
2.4.2 Defensie.....	19
2.5 Professionele weerbaarheid in PO21	20
2.5.1 Begeleidingsteams.....	20
2.5.2 Fysieke en mentale weerbaarheid in PO21	21
2.5.3 Een poging tot concretisering van morele weerbaarheid	22
2.5.4 Borging morele weerbaarheid in PO21	23
2.6 Conclusie	24
3 Onderzoeksmethodiek.....	26
3.1 Conceptueel model	26
3.2 Vraagstelling.....	27
3.3 Onderzoeksontwerp.....	27
3.3.1 Onderzoekstrategie	27
3.3.2 Dataverzameling.....	28
3.3.3 Data-analyse	30
4 Resultaten	31
4.1 De respondenten	31
4.2 Procedures.....	31

4.3 Analyseproces.....	32
4.3.1 Het focusgroep gesprek.....	32
4.3.2 Analyse per groep van het begeleidingsteam	33
4.3.3 Analyse door vergelijking van de drie doelgroepen	34
4.4 Resultaten op basis van de analyses	35
4.4.1 Morele weerbaarheid.....	35
4.4.2 Het gesprek over morele weerbaarheid.....	39
4.4.3 Borging van morele weerbaarheid in PO21.	43
4.4.4 Verschillen tussen leden van het begeleidingsteam	46
5 Conclusies	47
5.1 Deelvraag 1.....	47
5.2 Deelvraag 2.....	48
5.3 Deelvraag 3.....	49
5.4 Deelvraag 4.....	50
5.5 Hoofdvraag.....	50
6 Discussie	51
6.1 Discussie op relevantie.....	51
6.2 PO21 en kansen voor morele weerbaarheid.....	52
6.3 Aanbevelingen	53
6.4 Methodologische reflectie.....	54
6.5 Reflectie op de uitvoering.....	55
Bibliografie.....	56
Bijlagen	58
Uitnodigingsbrief focusgroep/ interview	58
Interviewopzet	59
Interviewinstrument.....	65
Tabellen van de resultaten.....	67
Wat is morele weerbaarheid?	67
Waarom is morele weerbaarheid van belang?	69
Hoe word je moreel weerbaar?	70
Wie is verantwoordelijk voor morele weerbaarheid?.....	70
Vergelijking eigen definitie morele weerbaarheid met een definitie gegeven door de politie.	71
Wanneer wordt er over morele weerbaarheid gesproken?	71
Hoe verlopen de gesprekken over morele weerbaarheid?.....	72
Hoe dragen de gesprekken bij aan morele weerbaarheid?	73
Welke inhoud wordt er besproken tijdens de gesprekken?	74
Waarom wordt het gesprek over morele weerbaarheid niet gevoerd?	75

1 Inleiding

Het beroep van politieagent is zwaar. Behalve dat de medewerker multi-inzetbaar moet zijn en over een groot scala aan persoonlijke vaardigheden moet beschikken, moet ook de 'mens' die de politieagent is, tegen 'een stootje' kunnen, zowel op fysiek, mentaal als op moreel gebied.¹ In alles wat de politiemens meemaakt, wordt deze beschermd door het uniform. Het uniform staat voor de taak die de politie heeft in de maatschappij. Naast bescherming creëert het uniform tevens verwachtingen. Zo verwacht de politieorganisatie dat haar waarden met het uniform uitgedragen worden en ook de maatschappij heeft bepaalde ideeën over hoe de mens in het politie-uniform zich moet gedragen.²

De laatste jaren is de aandacht voor 'de mens' in het uniform gegroeid. Het uniform staat dus voor de gezamenlijke taak, vanuit gemeenschappelijke waarden. Maar mensen hebben eigen waarden en normen die van de gemeenschappelijke waarden van de politie, of van elkaars waarden als collega's, kunnen verschillen. Dat dit innerlijke conflict bestaat en inherent is aan het politievak, wordt in toenemende mate erkend.³ Heel nadrukkelijk wordt deze ontwikkeling zichtbaar in twee parallelle voorbeelden: het introduceren van de term *morele weerbaarheid*, als onderdeel van de professionele weerbaarheid van de politiemens, en het in februari 2021 geïntroduceerde nieuwe politieonderwijsmodel, genaamd *PO21*, waarin de morele weerbaarheid als competentie wordt ontwikkeld. Hoe het onderwerp morele weerbaarheid is vormgegeven in het nieuwe onderwijsmodel, is het thema van dit onderzoek.

1.1 Probleemstelling.

In het nieuwe onderwijsmodel PO21, is de verantwoordelijkheid voor het onderwijs neergelegd bij het begeleidingsteam. Dit team bestaat uit docenten van de politieacademie, praktijkbegeleiders van de studenten en trajectbegeleiders die als leidinggevende vanuit de politieorganisatie verantwoordelijk zijn voor personeelszaken en het aanspreekpunt zijn. De rol die het begeleidingsteam heeft in het ontwikkelen van morele weerbaarheid van de aanstaande agenten is groot, maar ook abstract. In juli 2022 is er nog geen beeld van de competenties of capaciteiten die politieagenten moet bezitten en geen beschrijving van de leerdoelen die studenten moeten behalen. Er is evenmin een omschrijving of methodiek die docenten en begeleiders helpt in het leren op dit onderwerp, noch een vaststelling over wat er van de begeleiders en docenten wordt verwacht. De abstractie van het onderwerp morele weerbaarheid is daar mede debet aan: een 'goede' moraal is moeilijk te concretiseren. Het vraagt eerder om coachende-, en procesvaardigheden in de ondersteuning van de persoonlijke weg naar de binnenwereld van het individu. Een proces dat tot bewustwording leidt van de eigen waarden, identiteit of zingeving om deze vervolgens in relatie te (kunnen) brengen tot de waarden van de organisatie of de ander waarmee de agent in aanraking komt. Ondanks de brede erkenning van de waarde en van de impact op het politiewerk, is door de mate van abstractie van het onderwerp en het ontbreken van visie en methodieken de uitvoering in de beroepspraktijk willekeurig en niet eenduidig gebleken.

¹ Smit, A. Slagmolen, N. en Brepoels, M. *Weerbaarheid onderzocht (2010-2015): Over menselijke processen in het politiewerk*. Den Haag: Boom criminologie, 2015, pp.11-12

² Van den Brink, G. Hendriks, W. Van Hulst, M. Maalsté, N. en Mali, B. *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid van Nederlandse politiefunctionarissen*. Den Haag: Boom Criminologie, 2015.

³ Smit, 2015, pp. 15-18

In het huidige onderwijs is de visie van het begeleidingsteam op het ontwikkelen van morele weerbaarheid leidend. De onderwijzer, traject- of praktijkbegeleider bepaalt nu wanneer de momenten zich voordoen en hoe morele weerbaarheid in de opdrachten terugkomen. Dat is in zekere zin willekeurig. Mogelijk is het prille stadium van PO21 daar debet aan, het curriculum moet nog indalen, maar waarschijnlijk worstelt men ook met de abstractie van het onderwerp zelf. Om te voorkomen dat deze willekeur zich gaat vastzetten, bijvoorbeeld in de opdrachten waarin morele weerbaarheid zou zijn geborgd, is het eerst formuleren van visie op morele weerbaarheid en het overbrengen daarvan door begeleidingsteams belangrijk.

1.2 Doel en vraagstelling

Dit onderzoek vond plaats in het kader van de afronding van de masteropleiding Religiewetenschappen met specialisatie Religie en Beleid. De afronding van de masterspecialisatie bestaat uit twee delen. Allereerst een stage met als eindresultaat een praktijkopdracht, daarnaast de scriptie vanuit een theoretische benadering. De stage bij de ervaringstentoonstelling MensenWerk in Soest, is van grote betekenis geweest voor dit onderzoek.

De ervaringstentoonstelling MensenWerk is een middel om de morele weerbaarheid van het politieteam en het individu te ontwikkelen. Het nodigt uit om het gesprek aan te gaan onder begeleiding van ervaren gespreksleiders. De gespreksleiders creëren een veilige context waarin een dialoog in het team kan ontstaan over onderwerpen die soms moeilijk bespreekbaar zijn. Tijdens de stage is het effect van de ervaringstentoonstelling onderzocht bij de verschillende bezoekers, onder andere of daarmee een bijdrage is geleverd aan diens morele weerbaarheid.

Tijdens het doornemen van de beleidsstukken van morele weerbaarheid voor het onderzoek naar de ervaringstentoonstelling MensenWerk zijn ook de beleidsstukken over morele weerbaarheid in het nieuwe politieonderwijsmodel ter sprake gekomen. Een constatering was dat in het politieonderwijsmodel het onderwerp morele weerbaarheid in alle eenvoud gepresenteerd wordt, terwijl uit de praktijk juist de complexiteit blijkt. Op dat moment ontstond de interesse voor verder onderzoek en voor het onderwerp van deze scriptie met vragen als: 'In hoeverre kan een onderwerp als morele weerbaarheid als relatief kleine bijkomstigheid worden gepresenteerd?' en; 'in hoeverre wordt morele weerbaarheid door de onderwijsleiding en docenten serieus genomen als onderwerp om dit voldoende te kunnen behandelen?'

De eerste doelstelling was het onderzoeken van de visie van het begeleidingsteam op morele weerbaarheid, als voorwaarde voor de ontwikkeling van morele weerbaarheid van studenten in het nieuwe curriculum van PO21. Het begeleidingsteam kan een vliegwielfunctie hebben: In hun cruciale rol in de opleiding kunnen zij meer aandacht vestigen op morele weerbaarheid in het algemeen. Op het moment van het onderzoek werkt iedere begeleider nog vanuit een eigen visie op morele weerbaarheid waardoor er verschillen ontstaan in de begeleiding.

Het onderzoek draagt bij aan de ontwikkeling van morele weerbaarheid bij de politie in zijn algemeen. In dit onderzoek wordt tevens een bijdrage geleverd aan een promotieonderzoek dat in september 2021 is begonnen. Hierin staat het mentale en morele socialisatieproces bij aspirant politieagenten centraal. Morele weerbaarheid is een relatief nieuw fenomeen binnen de politie en er liggen nog veel vragen die tot verder onderzoek zullen leiden. De doelstelling is verdere professionalisering van morele weerbaarheid binnen de politieacademie parallel aan de maatschappelijke ontwikkelingen. De politie dient vanuit een eigen visie een diverse samenleving met verschillende morele overtuigingen en dat maakt een hoog bewustzijn en morele weerbaarheid noodzakelijk.

Vanuit deze doelstelling wordt de volgende hoofdvraag gesteld:

Hoe percipiëren begeleidingsteams (de docenten, praktijkbegeleiders en begeleiders vanuit het OBT) de morele weerbaarheid en hoe wordt deze zienswijze overgedragen aan aspirant politieagenten van de opleiding Basis Politieopleiding in PO21?

Waaruit de volgende deelvragen beantwoord worden:

- *Wat wordt onder morele weerbaarheid verstaan en hoe is het vormgegeven in het curriculum voor aspirant politieagenten in het eerste studiejaar van de opleiding tot politieagent?*
- *Wat is de huidige visie van de docenten, praktijkbegeleiders en begeleiders vanuit het op OBT het onderwerp morele weerbaarheid?*
- *Wat is de huidige visie van de docenten, praktijkbegeleiders en begeleiders vanuit het op het overbrengen van morele weerbaarheid aan de studenten?*
- *Welke verschillen zijn er in de visie op morele weerbaarheid en hoe dit moet worden overgebracht, tussen de docenten, praktijkbegeleiders en trajectbegeleiders?*

1.3 Leeswijzer

In de inleiding van dit onderzoeksrapport zijn de onderzoeksvraag en doelstelling beschreven. Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is er in *Hoofdstuk twee* eerst een overzicht van de theoretische concepten die van belang zijn voor het onderzoek. Daarin wordt vanuit de theorie het probleem geschetst van dit onderzoek. Er wordt uiteengezet wat morele weerbaarheid is en hoe het in het nieuwe politieonderwijsmodel is ondergebracht. In *Hoofdstuk drie* wordt vanuit de theoretische concepten de onderzoekstrategie geformuleerd. Omdat dit een empirisch onderzoek is, wordt aangegeven dat er gebruik gemaakt wordt van een interviewinstrument en de manier waarop deze is gevormd. In *Hoofdstuk vier* worden de resultaten van het uitgevoerde empirische onderzoek geschetst. Daarin wordt eerst het analyseproces gegeven en worden vervolgens de resultaten gepresenteerd. In *Hoofdstuk vijf* worden eerst de resultaten gebruikt bij het beantwoorden van de deelvragen, en daarna de hoofdvraag. In *Hoofdstuk zes* vindt de discussie plaats; het onderzoek wordt in een breder maatschappelijk vraagstuk geplaatst en er worden er aanbevelingen gedaan. Daarop volgt een persoonlijke en methodologische reflectie op het onderzoek. De afsluitende pagina's van dit onderzoek geven de literatuurlijst en de bijlagen.

2 Theoretisch kader

Morele weerbaarheid als fenomeen is niet van de één op de andere dag belangrijk geworden binnen de politie. Als sinds de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw is er bij de politie toenemende aandacht voor dit onderwerp.⁴ Het is een paradigmaverschuiving: een verschuiving van de focus op het uniform naar de focus op de mens die dat uniform draagt. De aandacht voor de interne menselijke processen en de erkenning dat medewerkers daarin van elkaar verschillen wordt niet meer als een punt van zwakte gezien, maar juist een onderwerp waar kracht uit gehaald kan worden.

In dit hoofdstuk worden de theoretische concepten en de beleidsmatige literatuur die van belang zijn voor dit onderzoek geduid om antwoord te kunnen geven op de eerste deelvraag: *Wat wordt onder morele weerbaarheid verstaan en hoe is het vormgegeven in het curriculum voor aspirant politieagenten in het eerste studiejaar van de opleiding tot politieagent?*

Het hoofdstuk begint met een korte historische schets van het veranderde paradigma, toegespitst op het centrale thema van dit onderzoek: morele weerbaarheid in de context van de politie. Vervolgens is beschreven hoe morele weerbaarheid in andere, vergelijkbare, branches opgepakt wordt. In de afsluiting wordt een overzicht gegeven hoe morele weerbaarheid terugkomt in PO21.

2.1 Aandacht voor de mens in het uniform

Aan het einde van de 20^e eeuw ontstond er toenemend interesse voor de *mens* in het uniform en de invloed van het politiewerk op diens persoonlijke leven.⁵ Veel onderzoeken volgen het psychisch welzijn van de agenten. Zo wordt er in 2009 geconcludeerd: *De politieagent heeft een zwaar beroep en wordt psychisch belast*. Hieruit ontstaat de vraag wat er nodig is om in de toekomst het politiewerk goed en duurzaam te kunnen uitvoeren. De vragen naar meer kennis en aandacht voor menselijke processen zorgden in 2011 voor de start van het PVPW, Programma Versterking Professionele Weerbaarheid.⁶ Daarop volgden veel onderzoeken, die werden gebundeld, gecombineerd en geordend. In plaats van de focus op het voorkomen van trauma werd het sleutelwoord *weerbaarheid*, als onderdeel van het vakmanschap, geïntroduceerd. Voor het versterken van weerbaarheid werden middelen vrijgemaakt.

De ontwikkeling en uitvoering van het PVPW is in drie fasen te onderscheiden. Eerst werden vraagstukken geïnterviewd en gecategoriseerd. Er werd kwantitatief onderzoek gedaan naar problemen en de plekken waar problemen voorkwamen. In de tweede fase van het onderzoek werd hier inhoud aan gegeven. Op de inventarisatie volgde de duiding, waarin politiemedewerkers uit het veld betrokken zijn. Vervolgens zijn er daarop gezamenlijk met de politiemedewerkers verbeteropties geformuleerd. In fase drie zijn de nieuwe interventies ingezet en waarop kwalitatief onderzoek volgde. De uitkomsten van de onderzoeken geven veel duidelijkheid, maar nog geen antwoorden op alle vragen.⁷

⁴ Smit, A. Slagmolen, N. en Brepoels, M. *Weerbaarheid onderzocht (2010-2015): Over menselijke processen in het politiewerk*. Den Haag: Boom criminologie, 2015, pp.15-16

⁵ Smit, 2015, pp. 15-16

⁶ Smit, 2015, pp. 18-20

⁷ Smit, 2015, pp. 22-23

2.2 Professionele weerbaarheid

Het PVPW resulteerde in de onderzoeksrapportage *Weerbaarheid onderzocht 2010-2015*.⁸ In deze onderzoeksrapportage verklaart de lector Weerbaarheid, Annika Smit, de onderzoeksresultaten van de periode daarvoor en spitst deze toe op een bruikbare definitie van professionele weerbaarheid voor de politiepraktijk. Professionele weerbaarheid wordt daarin gedefinieerd als: *het succesvol kunnen functioneren in uitdagende omstandigheden*.⁹ Deze wordt als leidende definitie gehanteerd binnen de politie.

In de definitie zijn verder drie componenten van weerbaarheid onderscheiden: fysieke weerbaarheid, mentale weerbaarheid en morele weerbaarheid. Het zijn drie van elkaar te onderscheiden componenten die van onmiskenbare invloed op elkaar zijn. Zo kan het zijn dat de fysieke toestand van de medewerker invloed heeft op diens mentale gesteldheid, en/of kan een moreel oordeel effect hebben op diens fysieke toestand. Alle drie de componenten van weerbaarheid zijn nodig om het politiewerk duurzaam te kunnen uitvoeren.¹⁰

2.2.1 Fysieke weerbaarheid

Met de fysieke component van weerbaarheid wordt bedoeld dat de agent fysiek in staat moet zijn om de uitdagende omstandigheden aan te *kunnen*. Het 'kunnen' binnen de definitie van professionele weerbaarheid slaat hier dus op het lichaam. Concreet moet de agent fysiek in staat zijn om aanhoudingen te verrichten, een achtervolging te voet in te kunnen zetten of zichzelf te kunnen verdedigen. Om die vereiste performance in uitdagende omstandigheden langdurig te kunnen leveren is een goede conditie belangrijk. Daarop is bijvoorbeeld een goed slaapritme en een gezond eetpatroon van invloed. Het verwijst naar de fysiologische processen die de persoon in staat stelt om te kunnen functioneren. Deze processen zijn biologisch van aard met als kernbegrip het homeostatisch evenwicht. Hierin staat beschreven dat de activiteit of inspanning in balans gebracht moet worden met rust. Naast de primaire fysieke handelingen worden ook andere vormen van fysieke impact op de agent onderscheiden. Als voorbeelden worden genoemd: het lange wachten totdat er iets gebeurt, de ongezonde roosters met te korte rustperiodes na bijvoorbeeld avonddiensten en de slechte eetgewoontes.¹¹

⁸ Smit, A. Slagmolen, N. en Brepoels, M. *Weerbaarheid onderzocht (2010-2015): Over menselijke processen in het politiewerk*. Den Haag: Boom criminologie, 2015.

⁹ Smit, 2015, p.92

¹⁰ Smit, 2015, p.94

¹¹ Smit, 2015, p.93

2.2.2 Mentale weerbaarheid

Bij mentale weerbaarheid staat het 'brein' van de agent centraal. Tijdens de *uitdagende omstandigheden* zoekt het verstand van de agent naar grip op de situatie. Zijn of haar geestesgesteldheid, of mindset, is hierop van grote invloed. De prikkels, hier stressoren genoemd, kunnen ervoor zorgen dat deze grip verliest. Stressoren komen in het politiewerk vaak voor. Een lijkvinding, het gebruik van geweld (door- en tegen de politie) etc. zijn impactvolle gebeurtenissen die de balans kunnen verstoren waardoor de politieagent grip op de situatie kwijtraakt. Stressoren kunnen ook door andere factoren ontstaan als het functioneren van de politieorganisatie zelf. Door (nieuw) beleid en bureaucratie ontstaan soms onduidelijke situaties of gebrek aan steun. Ook de thuissituatie kan een grote rol spelen in het al dan niet kunnen behouden van grip op uitdagende situaties. Om gezond te blijven en het werk goed te blijven doen zijn er hulpbronnen nodig, zowel intern als extern. Onder interne hulpbronnen verstaan we onder andere de persoonlijke copingstijl. Copingstijlen onderscheiden zich in een actieve copingstijl waarbij de stressor wordt aangegaan, en een passieve copingstijl waarbij de stressor wordt genegeerd of vermeden. Copingstijlen zijn sterk individueel bepaald maar wel trainbaar. Externe hulpbronnen zijn bijvoorbeeld de faciliteiten en ondersteuning die de politieorganisatie en/of de thuissituatie bieden.¹²

¹² Smit, A. Slagmolen, N. en Brepoels, M. *Weerbaarheid onderzocht (2010-2015): Over menselijke processen in het politiewerk*. Den Haag: Boom criminologie, 2015, pp. 93-94

2.3 Morele weerbaarheid

In dit onderzoek staat morele weerbaarheid centraal. Morele weerbaarheid is een abstract begrip en dat maakt het tot een ingewikkeld onderwerp voor de praktijk. Morele weerbaarheid heeft in de beroepscontext van de politie nog geen eenduidige definiëring en nog niet geleid tot helder gevoerd beleid. In deze paragraaf wordt de zoektocht naar een goede definiëring geschetst om daarna een overzicht te geven van het belang daarvan, en van de reeds gedeelde uitgangspunten van morele weerbaarheid.

2.3.1 Een zoektocht naar definiëring

Het begrip morele weerbaarheid is jonger dan zijn mentale en fysieke partners. Een eenduidige begripsvorming is nog volop in ontwikkeling en er wordt veel onderzoek naar het onderwerp gedaan. Annika Smit schrijft over morele weerbaarheid in haar onderzoeksbundel *Weerbaarheid Onderzocht 2010-2015* nog niet over morele weerbaarheid maar over *de ziel*. De ziel verwijst naar 'succesvol' in de definitie *succesvol kunnen functioneren in uitdagende omstandigheden*. Met 'succesvol' wordt de ervaring van de dieper gelegen kernen van de mens bedoeld, en hoe deze door de relatie met de omgeving kunnen groeien maar ook beschadigd kunnen worden.¹³ Wanneer de ervaring van het doen van zinvol werk wordt aangetast, moet de medewerker een beroep doen op zijn of haar morele weerbaarheid.

Morele weerbaarheid verschilt van de fysieke en de mentale component van weerbaarheid, en vereist een andere aanpak. Waar er voor fysieke en mentale weerbaarheid trainingen bestaan en/of kennis wordt overgedragen, is dit moeilijk te realiseren voor morele weerbaarheid. Met andere woorden: morele weerbaarheid ontstaat niet door kennis van buitenaf maar het vraagt om een weg naar de dieper gelegen kernen van de mens.¹⁴

Naast Annika Smit is er een onderzoek naar Morele weerbaarheid onder politiefunctionarissen uitgevoerd onder leiding van Gabriel van den Brink¹⁵. Vanuit dit onderzoek wordt morele weerbaarheid als volgt gedefinieerd:

'Het besef van politiemensen dat hun optreden morele vragen oproept, in staat zijn tot het maken van een eigen keuze en de bereidheid en het vermogen hebben om die keuze uit te leggen en respectievelijk daarover met anderen in gesprek te gaan'¹⁶

In deze definitie staan drie aspecten centraal. Ten eerste moet de persoon beseffen dat het politiewerk morele vragen oproept. Het werk kan impact hebben op de politieagent zelf. Wanneer dit ontkend wordt kan de politieagent deze ervaring niet verbinden aan zijn of haar eigen oriëntatiekader. Om verbinding te kunnen maken is bewustzijn op van eigen oriëntatiekader een voorwaarde. Ten tweede moeten er in de politiecontext keuzes worden gemaakt, waarop het waardensysteem waar de politieagent mee is opgegroeid, van invloed is. Dat waardensysteem is in ieder geval richtinggevend als er gehandeld moet worden en regels en protocollen niet meer toereikend zijn. Het derde aspect in deze definitie belicht de kant van het politiewerk als groepswerk. De keuzes die individueel gemaakt worden, moeten in het team expliciet verantwoord worden. De

¹³ Smit, A. Slagmolen, N. en Brepoels, M. *Weerbaarheid onderzocht (2010-2015): Over menselijke processen in het politiewerk*. Den Haag: Boom criminologie, 2015, p. 94

¹⁴ Smit, 2015, pp. 71-73, 94

¹⁵ Van den Brink, G. Hendriks, W. Van Hulst, M. Maalsté, N. en Mali, B. *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid van Nederlandse politiefunctionarissen*. Den Haag: Boom Criminologie, 2015.

¹⁶ Van den Brink, 2015, pp. 196-197

dialogoog staat hier centraal. Zelfs als de uitkomst in handelen tussen collega's hetzelfde is, kan de dialogoog inzicht geven in verschillende beweegredenen onder de keuzes.¹⁷

Binnen de politie heeft de definitie van Gabriel van den Brink een leidende rol. In het politie-brede beleid over morele weerbaarheid worden zijn zeven aanbevelingen over het bespreken van morele weerbaarheid gehanteerd. En, zoals blijkt uit dit onderzoek, is deze definitie ook opgenomen in het nieuwe politieonderwijs model.¹⁸

Annika Smit, die sinds 2015 een vervolg heeft gegeven aan het onderzoek naar morele weerbaarheid, mist in de definitie van Gabriel van den Brink de politiepraktijk.¹⁹ Smit geeft daarom een actuelere versie van een definitie van morele weerbaarheid:

***'Het vermogen om in een dynamische context te werken aan een gemeenschappelijk doel door het afstemmen van waarden.'*²⁰**

In deze definitie wordt meer dan bij de definitie van Gabriel van den Brink de nadruk gelegd op het weerbaarheidsidee. Onderschreven wordt het belang van het voeren van de dialogoog, en daarmee de erkenning dat de politieagent moet leren inzien dat het werk impact heeft en dat het spreken daarover belangrijk is. Het voeren van de dialogoog versterkt de kennis van het eigen oriëntatiekader of de eigen wezenlijke betekenis. De definitie van Annika Smit geeft beter de relatie tot de dynamische politiecontext aan: deze volgt de erkenning van het feit dat het werk veel impact kan hebben op de mens in het uniform, op de groepsprocessen van het team en het bewustzijn én de noodzaak om het gesprek erover te voeren. Maar vult de definitie aan op het belang dat direct te doen en in de eigen *context*. Politieteams kennen een uitdagende en constant verschillende context. In het onderzoek wordt benadrukt dat de agenten juist in die eigen context weerbaar moeten worden. Hiervoor is kennis van het eigen oriëntatiekader, toegepast op de dynamische context, een voorwaarde.

¹⁷ Regeer, B.L. *Weerbaarheid in PO21: Weerbaarheid, De mens achter het politiewerk*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.

¹⁸ Regeer, 2021.

¹⁹ Gespreksverslag met Annika Smit, Lector weerbaarheid politieacademie.

²⁰ Gespreksverslag met Annika Smit, Lector weerbaarheid politieacademie.

2.3.2 Het persoonlijk oriëntatiekader

In dit onderzoek wordt vaak gesproken over de binnenwereld van de persoon of over het persoonlijk oriëntatiekader. Het persoonlijk oriëntatiekader betreft de bril waardoor de persoon de wereld aanschouwt, vergelijkbaar met wat Bateson²¹ verstaat onder de diepere lagen en zinbeleving. In het onderzoek *Zin in Politiewerk*²² wordt het eigen oriëntatiekader gezien als de kern van persoonlijke zinbeleving. Ieder mens zoekt zingeving. Tijdens het politiewerk kunnen er veel zingevingsvraagstukken ontstaan. In hoeverre er zingeving is of zingevingsvraagstukken beantwoord kunnen worden, hangt af van de mate waarin het eigen oriëntatiekader aan kan sluiten op de dynamische of nieuwe situatie. Het eigen oriëntatiekader wordt gedurende het hele leven, in interactie met anderen, opgebouwd en behelst de levensovertuiging, de levensdoelen en een subjectief gevoel van betekenis van de mens. Het bevat een grote morele dimensie waaronder de normen/regels, waarden en levensdoelen in het zingevingproces worden verstaan. Zinbeleving vindt plaats wanneer ervaringen en handelingen aansluiten bij de persoonlijke waarden, idealen en levensdoelen.²³ Aan de andere kant van zinbeleving kunnen er ook zingevingsvragen of ervaringen van zinloosheid spelen wanneer de handelingen en ervaringen niet aansluiten bij het persoonlijk oriëntatiekader. Het opdoen van deze ervaringen horen bij de ontwikkeling van het persoonlijke zingevingproces. Als het gevoel van zinloosheid echter te lang blijft bestaan, gecombineerd met negatieve coping mechanismen, kan dat leiden tot een negatief geestelijk welbevinden. Het gezonde proces van zingeving wordt daardoor beïnvloed. Daarin ontstaat vanuit zingeving het vermogen tot het aanpassen aan nieuwe situaties en dat leidt tot het ontwikkelen van weerbaarheid of veerkracht op geestelijk gebied.²⁴

2.3.3 De moraliteit van het politiewerk

Het politiewerk is moreel werk. Nadrukkelijk aandacht geven aan juist dat aspect van het vak is een mooi gegeven. Zo geeft het onderzoek *ZIN in politiewerk* aan dat de politieagent een door waarden gedreven mens is die vaak vanuit idealen bij de politie is gaan werken.²⁵ Gabriel van den Brink noemt in datzelfde onderzoek de uitspraak: “Het ideaal bij te willen dragen aan een algemeen goed, aan het “hogere”. In de praktijk blijkt dat de politiemedewerkers echter idealen niet altijd kunnen verwezenlijken en spanning ervaren met eigen waarden, waardoor er zinloosheid, negativiteit of cynisme kan ontstaan.”²⁶

Naast het niet altijd kunnen verwezenlijken van idealen is de politietaak dualistisch. Gabriel van den Brink²⁷ geeft dit in zijn eigen onderzoek aan door het dualisme in de politiewet aan te kaarten:

*“De politie heeft tot taak in ondergeschiktheid aan het bevoegd gezag en in overeenstemming met de geldende rechtsregels te zorgen voor de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde en het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven.”*²⁸

²¹ [Zie 2.3.4 Bewustwording](#)

²² Van 't Hoog, M. N., en T.H. Zoch. *ZIN in politiewerk: Een onderzoek naar systematische aandacht voor zingeving bij de politie*. Onderzoeksrapport, Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, 2014

²³ Van 't Hoog, 2014, pp. 13-14

²⁴ Van 't Hoog, 2014, p. 9

²⁵ Van 't Hoog, 2014, pp. 15-16

²⁶ Van den Brink, G. Hendriks, W. Van Hulst, M. Maalsté, N. en Mali, B. *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid van Nederlandse politiefunctionarissen*. Den Haag: Boom Criminologie, 2015, pp. 190-192

²⁷ Van den Brink, 2015, pp. 190-192

²⁸ Rijksoverheid. *Politiewet 2012: Artikel 3*. 2021 januari 01. <https://wetten.overheid.nl/BWBR0031788/2021-01-01> (bezocht mei 2022, 26).

De politie moet orde handhaven wanneer de wet overtreden wordt, maar zij moet ook hulp bieden aan de burgers die dat nodig hebben. Vanuit het persoonlijke oriëntatiekader is er vaak een voorkeur voor het één of het ander te zien waardoor er verschillen ontstaan tussen collega's en de persoon en organisatie. Waar de één een sterkere overtuiging heeft van de noodzaak tot hulp bieden aan mensen die dat nodig hebben kan de ander de overtuiging hebben dat rechtvaardigheid ontstaat door met een sterke hand de wet te handhaven. Ook per team kan de oriëntatieverschillend zijn. Dat kan leiden tot een discrepantie tussen het eigen oriëntatiekader en de verwachtingen van het team, met vaak een negatieve invloed op de zinbeleving als gevolg.²⁹

Er kan ook een verschil ontstaan tussen het oriëntatiekader van de persoon en de waarden van de organisatie over wat 'goed' politiewerk is. In twee documenten zijn deze waarden beschreven. Dit zijn de *Politiecode blauw*³⁰ en de *Gedragscode politie*³¹. Volgens Van den Brink hebben deze twee codes eenheid van handelen tot doel. De beide documenten zijn verschillend maar hebben wel als doel de balans tussen meerdere waarden te bevorderen. De *Politiecode blauw* beschrijft vooral procedurele waarden namelijk; respect, transparantie, verantwoordelijkheid, betrokkenheid, betrouwbaarheid, rechtvaardigheid en als zevende de balans tussen deze waarden. De opstellers benadrukken dat het volgen van de *Politiecode blauw* niet gelijk tot goed moreel handelen leidt, maar dat de medewerker in de situatie zelf moet afwegen welke van de waarden het meeste gewicht verdient. De *Beroepscode politie* beschrijft de vier kernwaarden van de Nationale Politie: integer, betrouwbaar, moedig en verbindend. In de beroepscode vraagt de politie van de medewerkers om eerst uit te gaan van voorgeschreven gedragingen, protocollen en procedures voordat zij overgaan op het eigen handelen. Op die manier geeft het de politieagenten houvast en uniformiteit.³²

De vraag die Van den Brink zich naar aanleiding hiervan stelt is in hoeverre medewerkers van de politie zich wel willen mengen in dat morele speelveld. Smit geeft aan dat moraal wel van buitenaf aangeleerd kan worden in de vorm van een beroepscode, maar dat het morele handelen daaruit volgt op een geïnternaliseerd proces van de persoon zelf. Diegene moet dat vanuit zijn eigen oriëntatiekader ook willen.³³ Daarnaast noemt Smit de dieper gelegen kwetsbaarheden die in het politiewerk aangetast kunnen worden. In de motivatie om bij de politie te gaan werken speelt vaak de drang om bij te dragen aan rechtvaardigheid. De confrontatie met een onrechtvaardige samenleving maakt soms cynisch en cynisme heeft invloed op de morele oordeelsvorming en daarmee op de kwaliteit van het werk. Ook noemt Smit het onderzoek van Chopko³⁴ waarin persoonlijke worstelingen in het werk juist kunnen leiden tot een proces van betekenisgeving en daarmee persoonlijke groei.

²⁹ Van den Brink, G. Hendriks, W. Van Hulst, M. Maalsté, N. en Mali, B. *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid van Nederlandse politiefunctionarissen*. Den Haag: Boom Criminologie, 2015, pp.190-195

³⁰ Politie. *Code blauw: Beroepscode politie-Nederland*. Politie, 2013.

³¹ Politie. *Beroepscode politie*. Den Haag: Politie, 2020.

³² Van den Brink, 2015, pp.195-196

³³ Smit, A. Slagmolen, N. en Brepoels, M. *Weerbaarheid onderzocht (2010-2015): Over menselijke processen in het politiewerk*. Den Haag: Boom criminologie, 2015, pp.71-72

³⁴ Chopko, B.A. "Walk in balance: training crisis intervention team police officers as compassionate warriors." *Journal of Creativity in Mental Health* 6, 2011, pp.315-328. In Smit, 2015.

2.3.4 Bewustwording

Om tot goede morele beslissingen te komen is er bewustwording van het eigen oriëntatiekader nodig. Zonder kennis van dit eigen oriëntatiekader wordt het werk “onzuiver” uitgevoerd, meent Smit.³⁵ Het zou kunnen leiden naar het projecteren van het eigen *onbewuste ik* op de ander. Het zou de waarneming van de situatie kunnen verklaren naar het eigen perspectief op de situatie en daarmee het zicht op de feitelijke situatie vertroebelen.

Kennis van het oriëntatiekader of waardensysteem vereist een zoektocht naar binnen. Er kan pas gewerkt worden aan-, en vanuit de persoon zijn oriëntatiekader, wanneer er bekend is waarom diegene die overtuigingen heeft. Annika Smit verklaart in haar boek *Weerbaarheid onderzocht* deze binnenwereld of oriëntatiekader aan de hand van de ‘logische niveaus’ van Bateson. Hierin worden de verschillende lagen genoemd van waaruit iemand handelt. Allereerst kijkt de omgeving naar de persoon, de buitenste laag. Die ziet diens gedrag, de tweede laag. Dat gedrag komt voort uit de vaardigheden die de persoon heeft, de derde laag. Deze vaardigheden heeft de persoon aangeleerd vanuit bepaalde waarden en overtuigingen, de vierde laag. Deze komen voort uit zijn of haar identiteit, de vijfde laag. Die weer voortkomt uit de wezenlijke betekenis of de zingeving van de persoon, de kern. Een zoektocht naar de binnenwereld is een zoektocht naar deze dieperliggende lagen. Door de omgeving, en soms ook door de persoon zelf, wordt er niet meer gezien dan gedrag en vaardigheden. Soms zijn daarin voor een buitenstaander nog wel onderliggende waarden of overtuigingen te herkennen. Maar ook voor de persoon zelf is niet altijd duidelijk waardoor hij of zij wordt gedreven.³⁶

De context van het politiewerk vraagt om keuzes die een grote impact kunnen hebben op de politieagent. Een zoektocht naar de diepere lagen, naar het oriëntatiekader, is een zoektocht naar juist die zaken die kwetsbaar maken. Daar waar de persoon mogelijk onzeker of angstig is, of pijn ervaart.³⁷

³⁵ Smit, A. Slagmolen, N. en Brepoels, M. *Weerbaarheid onderzocht (2010-2015): Over menselijke processen in het politiewerk*. Den Haag: Boom criminologie, 2015, p.76

³⁶ Smit, 2015.

³⁷ Smit, 2015, pp. 72-74

2.3.5 De relationele aard van morele weerbaarheid

De ontwikkeling van moraal en zingeving vindt plaats in relatie met de omgeving. Bewustwording van het eigen oriëntatiekader of waardensysteem kunnen ontstaan in de gesprekken die erover worden gevoerd. Hierin is het aangaan van de dialoog van groot belang. In de dialoog is het onderzoek naar, en het delen van kwetsbaarheid, belangrijk. Maar juist in het delen van kwetsbaarheid zit voor de politieagent vaak een drempel, waardoor er weerstand kan ontstaan.³⁸ Weerstand wordt aangegeven als er distantie is tussen betekeniskaders: tussen collega's, leidinggevers, de persoon en de maatschappij. De dialoog buiten de politieorganisatie wordt maar moeilijk geaccepteerd, een "burger"³⁹ zou immers niet kunnen begrijpen wat de politie meemaakt. Maar ook de angst voor een oordeel in de hiërarchische lijn van de politieorganisatie zelf kan ervoor zorgen dat kwetsbaarheid en leed onbesproken blijft.⁴⁰ Voor het voeren van een goed gesprek, een dialoog, zijn bepaalde voorwaarden van doorslaggevend belang. In het gesprek wordt onderzocht hoe het eigen oriëntatiekader zich verhoudt tot een situatie, en kan alleen plaatsvinden zonder waardeoordelen. Er moet dus zoveel als mogelijk voorkomen worden dat tijdens deze gesprekken over goed of fout gesproken wordt.⁴¹

Weerbaarheid kan zich alleen ontwikkelen in verbinding met collega's. Het vraagt om een constante blik naar het eigen oriëntatiekader dat zich openlijk spiegelt met die van de collega's tijdens de dynamische context van het politiewerk. Door in verbinding met elkaar de context te blijven bespreken, dus in gesprek te gaan over hoe iedere nieuwe ervaring zich verhoudt tot de verschillende oriëntatiekaders, kan het team weerbaar worden in de hectiek dat het politiewerk is.⁴²

³⁸ Smit, A. Slagmolen, N. en Brepoels, M. *Weerbaarheid onderzocht (2010-2015): Over menselijke processen in het politiewerk*. Den Haag: Boom criminologie 2015, pp.72-74

³⁹ In deze context: iemand die niet bij de politie werkt of heeft gewerkt.

⁴⁰ Van den Brink, G. Hendriks, W. Van Hulst, M. Maalsté, N. en Mali, B. *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid van Nederlandse politiefunctionarissen*. Den Haag: Boom Criminologie, 2015, pp.91-93

⁴¹ Regeer, B.L. *Weerbaarheid in PO21: Weerbaarheid, De mens achter het politiewerk*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.

⁴² Smit, 2015, p.74

2.4 Morele weerbaarheid in andere branches

Twee branches die in het kader van dit onderzoek verwantschap kennen met het politiewerk zijn de Zorg en Defensie. Ook in de zorg en in defensie staat het menselijk contact centraal en moeten in de uitoefening van het beroep vaak morele keuzes gemaakt worden. In die keuzes schuilt eveneens een groot afbreukrisico, de gevolgen van handelingen of het nalaten daarvan kunnen ingrijpend zijn. In het onderzoek is het daarom van meerwaarde om het thema te spiegelen aan hun opvattingen en werkwijzen.

2.4.1 De zorg

De zorg betreft een zeer breed scala aan vragers en aanbieders. De morele botsingen zijn echter in veel instellingen gelijk. Keuzes die de gezondheid van een persoon aangaan of keuzes die leiden tot leven en dood hebben een grote impact. Om deze morele keuzes bewust te maken met respect voor de zorgvrager en de zorgverlener wordt er ingezet een structurele vorm van aandacht. Voorbeelden daarvan zijn lessen ethiek tijdens de opleiding, een ethische raad binnen instellingen maar het voorbeeld wat hier een bijzondere vernoeming krijgt is het Moreel beraad.⁴³

Het Moreel beraad is een vorm van gezamenlijke methodische reflectie voor het bespreken van morele dilemma's met als uitgangspunt het verlenen van *goede zorg*. Het onderzoek vindt plaats via vaste stappen in de vorm van de dialoog. De uitkomst is verschillend, soms levert het een onderbouwing voor het handelen, soms is het een kritische reflectie achteraf maar het is altijd een training in het onderzoek naar ieders waarden en overtuigingen die van invloed zijn op het handelen. Die training is een onderdeel van de ontwikkeling van professionaliteit.

De Amerikaanse onderzoeker Rushton⁴⁴ onderzocht morele weerbaarheid *moral resilience* in de zorg. Ze ontwikkelde een vragenlijst waarmee zij grootschalig onderzoek heeft uitgevoerd naar de morele weerbaarheid van zorgmedewerkers. Daarin maakt ze onderscheid tussen vier vormen van morele weerbaarheid namelijk: persoonlijke integriteit, relationele integriteit, morele werkzaamheid en reactie op morele tegenspoed.⁴⁵ Van *persoonlijke integriteit* is er sprake bij een ontwikkeld moreel bewustzijn, waarbij de persoonlijke waarden, ook bij tegenslag, consistent blijven. *Relationele integriteit* kenmerkt zich door het kunnen onderscheiden van de eigen waarden met de waarden van anderen. *Morele werkzaamheid* wordt zichtbaar als er met zelfvertrouwen op een effectieve manier wordt gereageerd op ethische dilemma's. Het kunnen toelichten van de eigen overwegingen, ook onder spanning, vormt daar een onderdeel van. Respons tot morele tegenspoed bespreekt een combinatie van zelfregulatie, zelfredzaamheid en persoonlijke drijfveren in momenten wanneer deze op de proef worden gesteld.

⁴³ Ter Meulen, B. *Ethiek: "Je ziet het pas als je het door hebt"*. Zorginstituut Nederland, 2021.

⁴⁴ Rushton, C.H, K.E Heinze, G Hanson, Heidi Holtz, en S.M Swoboda. "Measuring Health Care Interprofessionals' Moral Resilience: Validation of the Rushton Moral Resilience Scale." *JOURNAL OF PALLIATIVE MEDICINE* vol 24, 6, 2021, pp.865-872

⁴⁵ Rushton. 2021, pp.865-866

2.4.2 Defensie

Het maken van morele keuzes is inherent aan het werken bij Defensie en aan het beroep van militair. Ondanks het geweldsmonopolie vraagt iedere situatie om een eigen afweging. De militair ziet zich gesteld voor vragen en dilemma's die dood en leven betreffen want; wanneer is het geëigend is om geweld toe te passen of een tegenstander te doden? Daarnaast is de militair een onderdeel van een apparaat en moet deze onder alle omstandigheden bevelen opvolgen. Het zijn de vragen die invulling geven aan de moraliteit van het werken bij defensie, inhouden die onlosmakelijk aan het beroep verbonden zijn. Sinds lange tijd is daarvoor erkenning in de vorm van aandacht en ondersteuning. Het voorbeeld dat hier toegelicht wordt is de Diensten Geestelijke Verzorging (DGV) die de verantwoordelijkheid draagt van de geestelijke zorg bij defensiepersoneel en betrokkenen.⁴⁶

De DGV bestaat uit vooral geestelijk verzorgers die militairen, hun thuisfront, collega's en veteranen van Defensie begeleiden in het geestelijk welbevinden. Ze geven dat vorm door aanwezig te zijn, persoonlijke gesprekken te voeren, bezinningsdiensten te begeleiden, vieringen te organiseren en waar nodig begeleiding in te zetten.

De kracht van de plek van de geestelijk verzorger is dat deze niet van bovenaf adviseert maar standaard bij de onderdelen of eenheden aanwezig is. De geestelijk verzorger doet mee aan de dagelijkse routine en spreekt de taal van het personeel. Bij defensie noemt men die aanwezigheid 'het werken vanuit de 0^e lijn', dat wil zeggen: niet vanuit een eigen hulpvraag (1^e lijn) of een doorverwijzing (2^e lijn). De geestelijk verzorger is benaderbaar en makkelijk aan te spreken. Het gewone gesprek voeren, zonder een voor de militair negatief beeld van ziekte of zwakte, kan ondersteunend zijn en verlaagt de drempel om in gesprek te gaan wanneer er wel problemen ervaren worden.⁴⁷

De geestelijk verzorger draagt daarnaast bij aan de defensie-brede ontwikkeling op het gebied van ethiek. Als 'ethisch middelpunt' geven zij advies aan alle lagen van de organisatie: van individuele ethische kwesties, dilemma's van teams en commandanten tot en met overstijgende vraagstukken die de hele organisatie in relatie tot de context betreffen.

⁴⁶ Diensten Geestelijke Verzorging. *Visie*. 2022. <https://www.dgv.nl/nl/visie-0> (bezocht 04 2022, 26).

⁴⁷ Diensten Geestelijk Verzorging. *Missie*. 2022. <https://www.dgv.nl/nl/missie> (bezocht 04 2022, 26).

2.5 Professionele weerbaarheid in PO21

De maatschappij verandert en daarmee de medewerkers van de politie. De nieuwe politieagenten die in de veranderende maatschappij worden opgeleid verschillen van hun vroegere collega's. Er wordt niet meer uitgegaan van één type politieagent waaraan elke aspirant zich moet conformeren. Diversiteit en de verschillen tussen individuen, worden in de maatschappij erkend en het korps wil daarin mee. Om een antwoord te kunnen geven aan verschillen is het belangrijk om van meet af aan de individuele ontwikkeling van de aspirant politieagent te stimuleren. Het nieuwe onderwijsmodel, PO21, is daarop geënt. In plaats van top-down onderwijs wordt het eigenaarschap van de student voor het eigen leerproces gestimuleerd, bottom-up. Er wordt van de persoonlijke leerbehoeften uitgegaan en daarmee is er meer aandacht voor de verschillen tussen de studenten.⁴⁸

Professionele weerbaarheid is een onderdeel van de professionele beroepsidentiteit van de student, dat als tweede kerntaak als rode draad door de gehele opleiding heen loopt.⁴⁹ De opleiding kent acht kerntaken die positief afgerond moeten worden. Het onderdeel professionele beroepsidentiteit bestaat uit 'het persoonlijk reflecteren op het politiewerk'. In zelf verzamelde bewijsstukken toont de student aan over de juiste bekwaamheden te beschikken en dat geldt ook voor het onderdeel weerbaarheid. De begeleiding daarvoor ligt in handen van het begeleidingsteam. In deze paragraaf wordt de taak en rol van het begeleidingsteam toegelicht, daarna wordt eerst kort uiteengezet hoe fysieke en mentale weerbaarheid terugkomt in PO21 om vervolgens uitgebreider in te gaan op de wijze waarop morele weerbaarheid is verwerkt in PO21.

2.5.1 Begeleidingsteams

Voor het begeleiden van de studenten in dit nieuwe onderwijsmodel is een driehoek van begeleiders verantwoordelijk, die bestaat uit docenten, praktijkbegeleiders en een begeleider vanuit het OBT of trajectbegeleider. De opleiding tot politieagent is een beroepsopleiding waarbij theorie en praktijk hand in hand gaan. Studenten krijgen naast de lessen op de academie veel gelegenheid om in de praktijk te oefenen. Het samenspel tussen docent en praktijkbegeleider is daarom van groot belang.⁵⁰

De drie groepen begeleiders hebben binnen het onderwijsmodel verschillende taken. De docenten zijn er primair voor het begeleiden van de studenten in de kennis die zij willen verwerven, maar op een andere wijze dan de traditionele docent die in één vak klassikaal lesgeeft. De rol van de docent is veranderd naar een rol in het begeleiden van leren en het ontwikkelen door middel van leeropdrachten en activiteiten. De student krijgt in het nieuwe onderwijsmodel de regie en de docenten de rol van coach en begeleider in het proces.

Waar de docenten verantwoordelijk worden gehouden voor de leerinhouden is de praktijkbegeleider verantwoordelijk voor de vertaling naar de praktijk. De praktijkbegeleider coacht de aspirant politieagent 'op straat'. Dat gebeurt in nauw overleg met de andere leden van het begeleidingsteam zodat er gezamenlijk gewerkt wordt aan de uitvoering van de leerinhouden.

De begeleider vanuit het OBT (Operationele Begeleiding & Training), of trajectbegeleider, is het aanspreekpunt voor rechtspositionele zaken. Deze heeft in vergelijking met de andere twee begeleiders een meer monitorende en signalerende taak. De begeleider OBT monitort de kwaliteit van de aspirant politieagent, regelt de stagewerkplekken en geeft leiding aan de teams.

⁴⁸ Politieacademie. *Onderwijsmodel PO21 (Basisopleiding N4)*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021, pp.6-7

⁴⁹ Politieacademie. *Opleidingsdossier Politieagent: Basis Politieopleiding Politieagent*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021, pp.19-20

⁵⁰ Politieacademie. *Opleidingsdossier Politieagent*, 2021, pp.22-25

2.5.2 Fysieke en mentale weerbaarheid in PO21

De fysieke en mentale component van professionele weerbaarheid relateert concreet aan het bekwaam worden in de verschillende interventies. Bij fysieke weerbaarheid is dat geborgd door drie aspecten.⁵¹ Ten eerste worden de studenten in het eerste jaar van de opleiding getoetst volgens de normen van de Regeling Toetsing Geweldsbeheersing Politie (RTGP) op aanhoudingen, zelfverdediging, geweldsbeheersing en schietvaardigheid. Ten tweede moeten de studenten aantonen fysiek in staat te zijn om goed politiewerk te leveren. Aan de hand van opdrachten verzamelen de studenten bewijstukken voor deze bekwaamheden, bijvoorbeeld een videoverslag, een reflectieverslag of feedbackformulier. De derde borging van de fysieke component van weerbaarheid bestaat uit het programma Professioneel Fit, een trainingsmodule waarin de studenten onafhankelijk van de studie een fitheidsprogramma moeten volgen.

De mentale weerbaarheid komt ook aan de hand van verschillende trainingen aan de orde in PO21.⁵² In de eerste twee kwartielen van de opleiding worden verschillende tools aangeleerd waarop de studenten in het vervolg reflecteren. Deze tools bestaan uit; het stellen van doelen, actie, reflectie, visualisatie en aandachtscontrole, energiemanagement en gedachtencontrole. De reflectie op deze onderwerpen wordt aan het einde van het tweede kwartiel afgesloten met een toets. Mentale weerbaarheid is een aspect van blijvende aandacht en ontwikkeling. Ook na de toets is het appél op de studenten om op dit onderwerp bewijstukken te blijven verzamelen.

⁵¹ Regeer, B.L. *Weerbaarheid in PO21: Weerbaarheid, De mens achter het politiewerk*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.

⁵² Regeer, 2021.

2.5.3 Een poging tot concretisering van morele weerbaarheid

Morele weerbaarheid kent bij de politie nog geen eensluidende definitie en blijft daarmee een abstract begrip. In paragraaf 2.4⁵³ van dit onderzoek zijn er twee definities gegeven die elk een andere nadruk leggen. In PO21 is voor morele weerbaarheid de definiëring van Gabriel van den Brink de leidende definitie.⁵⁴ Deze legt de nadruk op het aangaan van de dialoog en het delen van perspectieven op bepaalde morele vragen van het politiewerk. In de vertaling naar de beroepspraktijk van studenten is de definitie van Gabriel van den Brink versimpeld. De definitie van de morele component van professionele weerbaarheid in de studentenhandleiding is:

‘Kan ik mijn keuzes verantwoorden naar mijzelf, mijn organisatie en de maatschappij?’⁵⁵

De verantwoording op de keuzes volgen hier niet meer uit specifiek morele vragen. De nadruk in deze definitie ligt op het kunnen wisselen van perspectief waardoor de student de verschillende belangen leert zien die er spelen en die de keuzes van de politieagent kunnen beïnvloeden. Daarnaast geeft het inzicht in het eigen besluitvormingsproces.

Als studenten of begeleiders van de politieacademie echter op de website van de politieacademie zoeken op morele weerbaarheid krijgen zij de volgende definitie te zien:

‘Is mijn grip voldoende van betekenis om succesvol te functioneren?’⁵⁶

De definitie is, anders dan de voorgaande, veel sterker gericht op zingeving en de morele ervaring. Deze ‘tweede’ definitie is gebaseerd op het onderzoek *Weerbaarheid Onderzocht* van Annika Smit.⁵⁷ In haar omschrijving van de ziel in de driehoek fysiek, mentaal en ziel noemt zij het hebben van betekenisvolle grip op de situatie van belang. Er wordt hierbij nog niet specifiek gesproken over *morele weerbaarheid*, maar over de verhouding tussen de ziel, het hoofd (mentaal) en het lichaam (fysiek).⁵⁸

⁵³ [Zie 2.3 Morele weerbaarheid](#)

⁵⁴ Gabriël van den Brink: Het besef van politiemensen dat hun optreden morele vragen oproept, in staat zijn tot het maken van een eigen keuze en de bereidheid en het vermogen hebben om die keuze uit te leggen en respectievelijk daarover met anderen in gesprek te gaan.

⁵⁵ Regeer, B.L. *Weerbaarheid in PO21: Weerbaarheid, De mens achter het politiewerk*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.

⁵⁶ Politieacademie. *Opleidingsdossier Politieagent: Basis Politieopleiding Politieagent*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021, pp.19-20

⁵⁷ Politieacademie. *Weerbaarheid*. n.d. <https://www.politieacademie.nl/weerbaarheid> (bezocht december 8, 2021).

⁵⁸ Smit, A. Slagmolen, N. en Brepoels, M. *Weerbaarheid onderzocht (2010-2015): Over menselijke processen in het politiewerk*. Den Haag: Boom criminologie, 2015, p.71

⁵⁹ Politieacademie. *Opleidingsdossier politieagent*. 2021, pp.19-20

2.5.4 Borging morele weerbaarheid in PO21

Morele weerbaarheid kent niet dezelfde concretisering als de andere twee componenten van professionele weerbaarheid. In PO21 geeft Ben Regeer precies dat probleem aan in de borging van morele weerbaarheid. Hoewel de verschillende waarden, beroepscode en richtlijnen voorschrijven wat “goed politiewerk” is, is de individuele invulling verschillend.⁵⁹ Ben Regeer formuleert daarop de drie manieren van borging van morele weerbaarheid in PO21.

Ten eerste is morele weerbaarheid in elke opdracht geïntegreerd.⁶⁰ In elke module wordt er begonnen met het ontwerpen van een actieplan. Daarin wordt, vergelijkbaar met de beroepspraktijk, begonnen met een briefing. In die briefing wordt er aan de studenten gevraagd om vanuit meerdere perspectieven een beeld te vormen van wat goed politiewerk is, gericht op de specifieke opdracht.⁶¹ Het eigen perspectief wordt bevraagd, maar ook het eigen perspectief in verhouding tot de perspectieven van de collega's, de politieorganisatie en de maatschappij. Zo kan de student, rekening houdend met de verschillende perspectieven, bewust een afweging maken. Deze borging sluit goed aan op de definitie uit de leerlingenhandleiding.⁶²

De tweede manier van borging is minder geconcretiseerd. Er is een appél geformuleerd op het begeleidingsteam om morele weerbaarheid te verwerken in de begeleidingsmomenten.⁶³ Het vraagt van het begeleidingsteam de momenten te herkennen waarin de student in aanraking is gekomen met thema's of gebeurtenissen die een beroep doen op de morele weerbaarheid en daarover in gesprek te gaan. Dit vereist competenties van het begeleidingsteam, onder andere het signaleren, aansluiten en het kunnen aangaan van het gesprek. Ben Regeer⁶⁴ geeft aan dat die gesprekken aan bepaalde voorwaarden moeten voldoen. Zo moet er nadrukkelijk ruimte worden gegeven aan eenieder die zijn of haar verhaal wil delen. Ruimte kan ontstaan door het creëren van een veilig sociaal klimaat. Daarnaast zijn gespreksvaardigheden belangrijk, gericht op het voeren van een dialoog waarin goed en fout zoveel mogelijk wordt vermeden en in verhouding tot het doel. Het vraagt van de begeleider een onderzoekende houding die pas ontstaat als de begeleider zich bewust is van eigen waarden en oordelen, en deze kan uitstellen.

De derde wijze van borging gebeurt door toetsing. Tijdens drie examineringsmomenten laten studenten zien dat zij zich aan de hand van bewijsstukken in de verschillende componenten van professionele weerbaarheid hebben ontwikkeld. Het concretiseren van morele weerbaarheid is ook hier een uitdaging. Waar de fysieke en mentale component rijk is aan voorbeelden van bewijsstukken, worden er bij de morele component slechts drie gegeven namelijk: De ervaringstentoonstelling MensenWerk, de voorstelling Rauw en reflectie en feedback. In deze voorbeelden wordt er geen duidelijke omschrijving gegeven waaraan het bewijsstuk morele weerbaarheid moet voldoen.⁶⁵ Daarnaast komt morele weerbaarheid als onderdeel van professionele weerbaarheid terug in de evaluatiegesprekken. Het is een open gesprekspunt in het format, zonder verdere invulling of uitleg.⁶⁶

⁵⁹ Regeer, B.L. *Weerbaarheid in PO21: Weerbaarheid, De mens achter het politiewerk*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.

⁶⁰ Regeer. 2021, p.17

⁶¹ Regeer. 2021, p.17

⁶² *Kan ik mijn keuzes verantwoorden naar mijzelf, mijn organisatie en de maatschappij*.

⁶³ Regeer. 2021, p.17

⁶⁴ Regeer. 2021, p.17

Politieacademie. *Professionele beroepsidentiteit in PO21*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021, p.6

⁶⁵ Politieacademie. *Opleidingsdossier Politieagent: Basis Politieopleiding Politieagent*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.

Regeer. 2021, p.20

⁶⁶ Politieacademie. *Voortgangsgesprek 2021*. Gespreksformat, Apeldoorn: Politieacademie, 2021.

2.6 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de theoretische concepten van dit onderzoek gepresenteerd. In aansluiting daarop worden de verschillende theoretische benaderingen in het onderzoek toegelicht. Wanneer er in het verdere verslag wordt gesproken over deze onderwerpen is dat vanuit deze stipulatie.

Het begeleidingsteam

In het nieuwe onderwijsmodel PO21 worden er drie groepen van begeleiders onderscheiden die verantwoordelijk zijn voor het onderwijs van de student. Dit zijn de docenten van de politieacademie, de praktijkbegeleider en de begeleider vanuit het OBT (Operationele Begeleiding en Training).⁶⁷ Om verwarring te voorkomen wordt hierna niet meer gesproken over *lessen*, waarop docenten het primaat hebben, maar over begeleidingsmomenten, leermomenten, waar steeds één van de drie begeleiders verantwoordelijk zijn voor de begeleiding aan studenten.

Morele weerbaarheid

Het achterliggende onderzoek heeft tot nu toe geen eenduidige definitie opgeleverd van morele weerbaarheid. Er worden nog steeds vier definities gehanteerd. Tot nu is er geen kritische beschouwing op het gebruik van meerdere definities, noch op de impact van iedere definitie op de persoon van de begeleider zelf en/of de vormgeving van de begeleiding aan studenten die daaruit volgt. Om die reden worden alle vier de definities gebruikt in het onderzoek. Voor morele weerbaarheid zijn er vier definities beschreven:

- *Politied medewerkers moeten beseffen dat hun werk morele vragen oproept. De medewerker moet in staat zijn eigen keuzes te maken in het werk en bereid zijn en het vermogen hebben deze keuzes uit te leggen en respectievelijk daar met anderen in gesprek te gaan.*⁶⁸
- *Morele weerbaarheid is het vermogen om in een dynamische context te werken aan een gemeenschappelijk doel door het afstemmen van waarden.*⁶⁹
- *Kan ik mijn keuzes verantwoorden naar mijzelf, mijn organisatie en de maatschappij?*⁷⁰
- *Is mijn grip voldoende van betekenis om succesvol te functioneren?*⁷¹

PO21

In februari 2021 is de politieacademie gestart met het nieuwe onderwijsmodel PO21 (Politieonderwijs 21). De basis hierin is het inrichten van het onderwijs vanuit het HILL-model van Filip Dochy.⁷² Hierin staat het eigenaarschap van de student centraal. De student werkt vanuit modules en richt het eigen leerproces, onder begeleiding van het begeleidingsteam, in.

⁶⁷ Politieacademie. *Opleidingsdossier Politieagent: Basis Politieopleiding Politieagent*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021, pp.22-25

⁶⁸ Van den Brink, G. Hendriks, W. Van Hulst, M. Maalsté, N. en Mali, B. *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid van Nederlandse politiefunctionarissen*. Den Haag: Boom Criminologie, 2015, pp.196-197

⁶⁹ Gespreksverslag Annika Smit.

⁷⁰ Politieacademie. *Professionele beroepsidentiteit in PO21*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.

⁷¹ *Weerbaarheid*. n.d. <https://www.politieacademie.nl/weerbaarheid> (bezoekt december 8, 2021)

⁷² Politieacademie. *Onderwijsmodel PO21 (Basisopleiding N4)*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021, p.15

De borging van morele weerbaarheid in PO21 komt in drie vormen tot uiting:

1. Via het actieplan dat de studenten aan de start van modules ontwerpen. In het actieplan moeten de studenten hun taak vanuit de verschillende perspectieven benaderen: vanuit zichzelf, de organisatie en de maatschappij. Er wordt een analyse gevraagd van conflicterende perspectieven en men vormt zich daarop een idee op welke manier tot goed politiewerk gekomen kan worden.
2. Het appél op docenten en begeleiders om kwesties die aan morele weerbaarheid raken te herkennen en te bespreken. Voor het kunnen signaleren en bespreken is het ontwikkelen van de juiste competenties van docenten een voorwaarde.
3. De ontwikkeling van morele weerbaarheid bespreken tijdens de examenmomenten. Daartoe leveren studenten bewijsstukken aan waaruit moet blijken op welke manier aan morele weerbaarheid is gewerkt en wat is ontwikkeld. Morele weerbaarheid is daarnaast als onderwerp van evaluatie opgenomen in het gespreksformat.⁷³

Professionele beroepsidentiteit

Voor de eigen professionele beroepsidentiteit hanteert de politie de volgende definitie: *De persoonlijke en professionele vormgeving van specifiek vakmanschap gekoppeld aan een beroep, vak of taak.*⁷⁴ Werken aan de professionele beroepsidentiteit is een constante bij de politie en om die reden opgenomen in iedere opdracht. De ontwikkeling van professionele weerbaarheid en divers vakmanschap (kunnen werken in een divers team) maken daar deel van uit.⁷⁵

⁷³ Regeer, B.L. *Weerbaarheid in PO21: Weerbaarheid, De mens achter het politiewerk*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.

⁷⁴ Politieacademie. *Onderwijsmodel PO21. (Basisopleiding N4)*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021, p.48

⁷⁵ Politieacademie. *Onderwijsmodel PO21. (Basisopleiding N4)*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021, p.15

3 Onderzoeksmethodiek

In het theoretisch kader is de context van dit onderzoek dat morele weerbaarheid als relatief nieuw onderwerp, onderdeel is geworden van een eveneens nieuw onderwijsmodel, waarin het stimuleren van eigenaarschap en erkenning persoonlijke verschillen belangrijke ontwerpprincipes zijn.

In dit hoofdstuk worden aan de hand van het onderzoeksmodel van Verschuren en Doorewaard⁷⁶ de verschillende stappen in dit onderzoek aangegeven. Deze zijn als volgt: eerst de probleemstelling en een daaraan verbonden vraagstelling. Vanuit de vraagstelling zijn relevante theoretische benaderingen gekozen om de vraagstelling te begrijpen en om het onderzoek te kaderen. Vanuit de theorie is de strategie bepaald voor het beantwoorden van de vraagstelling, waaronder de onderzoeks- en analysemethode. Daarop volgt een beschrijving van de gevonden resultaten. Deze resultaten worden vervolgens gebruikt om antwoorden te geven op de vraagstelling.

Dit hoofdstuk start met een conceptueel model van het onderzoek waarin de vormgeving schematisch toegelicht wordt. De gebruikte kernbegrippen van dit onderzoek staan beschreven in de conclusie van hoofdstuk twee, punt 2.7. Vervolgens wordt de vraagstelling geformuleerd en het onderzoekontwerp gepresenteerd. Daarna wordt afgesloten met conclusies op dit hoofdstuk.

3.1 Conceptueel model

Het conceptuele model is een schematische weergave van het onderzoek.⁷⁷ Het gaat hier om een empirisch onderzoek waar de uitkomsten tot antwoorden van de hoofd- en deelvragen zullen leiden. De basis hiervan is gelegd in het theoretisch kader van hoofdstuk twee. Het model laat zien dat het begeleidingsteam in het onderzoek centraal staat. Het begeleidingsteam is in het model opgesplitst in docent, praktijkbegeleider en trajectbegeleider vanuit het OBT. Het begeleidingsteam wordt geïnterviewd op de visie op morele weerbaarheid. Er wordt aangenomen dat wanneer er een heldere visie is op morele weerbaarheid deze opgevolgd wordt met ideeën over het aanbod in scholing en begeleiding, kortom de wijze waarop deze bij studenten ontwikkeld moet worden. De visie en de uitvoering kunnen in dat geval een bijdrage leveren aan de professionele beroepsidentiteit van de student.

⁷⁶ Verschuren, P. en Doorewaard, H. *Het ontwerpen van een onderzoek*. Amsterdam: Boom uitgevers, 2016.

⁷⁷ Verschuren, pp. 19-21

3.2 Vraagstelling

Het onderzoek is een inductief onderzoek omdat er nog geen toetsbare antwoorden zijn die gecontroleerd kunnen worden. Om ruimte en vrijheid te maken voor respondenten om hun individuele kijk op morele weerbaarheid te geven, is er gekozen voor een beschrijvend explorierend onderzoek.⁷⁸

Hoofdvraag

Hoe percipiëren begeleidingsteams (de docenten, praktijkbegeleiders en begeleiders vanuit het OBT) de morele weerbaarheid en hoe wordt deze zienswijze overgedragen aan aspirant politieagenten van de opleiding Basis Politieopleiding in PO21?

Deelvragen

- *Wat wordt onder morele weerbaarheid verstaan en hoe is het vormgegeven in het curriculum voor aspirant politieagenten in het eerste studiejaar van de opleiding tot politieagent?*
- *Wat is de huidige visie van de docenten, praktijkbegeleiders en begeleiders vanuit het op OBT het onderwerp morele weerbaarheid?*
- *Wat is de huidige visie van de docenten, praktijkbegeleiders en begeleiders vanuit het op het overbrengen van morele weerbaarheid aan de studenten?*
- *Welke verschillen zijn er in de visie op morele weerbaarheid, en hoe dit moet worden overgebracht, tussen de docenten, praktijkbegeleiders en trajectbegeleiders?*

3.3 Onderzoeksontwerp

In dit onderzoek wordt er gekeken naar persoonlijke overtuigingen van de leden van het begeleidingsteam. Het is daarmee een empirisch kwalitatief onderzoek. Hieronder wordt er beschreven hoe er antwoorden op de hierboven gestelde vragen gevonden gaan worden. Tevens wordt de gekozen strategie toegelicht en tot welke instrumenten dat heeft geleid. Daarna is er een overzicht gegeven van de analysemethode waarmee de informatie uit het onderzoek is geanalyseerd.

3.3.1 Onderzoekstrategie

Dit onderzoek is een verkennend onderzoek naar nieuwe inhouden. De aannames hebben geen grond en zijn gebaseerd op observaties van de onderzoeker en door het lezen van relevante literatuur. Het betreft dus geen toetsbare hypothesen op een bestaande inhoud, maar een zoektocht naar nog onbekende inhouden. Daar past een empirische kwalitatieve benadering bij. Omdat de inhouden niet verder dan in aannames geformuleerd kunnen worden, is er gekozen voor een iteratief onderzoek. Daarin worden de antwoorden op de eerdere deelvragen gebruikt om de antwoorden op volgende deelvraag te zoeken.⁷⁹ Eerst is er deductief gezocht naar theoretische concepten uit wetenschappelijke en beleidsmatige literatuur, daarna gaat het beantwoorden van de deelvragen inductief verder op basis van empirische resultaten. Tot nu bestaan er theorieën over de inhouden waarop de begeleidingsteams moeten acteren, maar het is onbekend óf en op welke wijze deze door hen is overgenomen of geïnternaliseerd, en wordt opgevolgd in de overdracht en de begeleiding naar studenten. Op deze inhouden richt zich het onderzoek.

⁷⁸ Verschuren, P. en Doorewaard, H. *Het ontwerpen van een onderzoek*. Amsterdam: Boom uitgevers, 2016, pp.96-97

⁷⁹ Verschuren, 2016, pp.99-101

Het is een praktijkgericht onderzoek. Het doel is niet om een theorie te ontwikkelen uit de gevonden respons. Het doel van het onderzoek is het inzichtelijk maken van de visie(s) van het onderwijzend personeel, of deze worden gedeeld en welke visie leidend is in bij de overdracht en de begeleiding van studenten bij het versterken van morele weerbaarheid.

Populatie

Voor dit onderzoek is allereerst gekozen voor het inrichten van focusgroepen. De focusgroep bestond uit de verschillende leden van een begeleidingsteam: docenten, praktijkbegeleiders en trajectbegeleiders. De opzet was om vier à vijf focusgroep-gesprekken te voeren om zo alle aspecten en inhoud van dit onderwerp af te kunnen dekken. Na vaststelling van de focusgroepen werden deze benaderd door middel van een uitnodigingsbrief. De uitnodiging werd verstuurd door betrokken sleutelfunctionarissen met een voor het onderzoek relevant netwerk binnen de politieorganisatie. Op het moment dat bleek dat de focusgroepen, onder andere door het uitbreken van het Coronavirus, niet binnen het tijdsbestek van dit onderzoek het gewenste aantal respondenten zou opleveren, is er gekozen voor het afnemen van individuele interviews. Daarvoor werd dezelfde uitnodigingsbrief gebruikt. De brief is opgenomen in de bijlagen.⁸⁰ De beoogde interviewrespondenten bestonden uit vier docenten, vier praktijkbegeleiders en twee trajectbegeleiders. Voor het werven van deze respondenten is gebruik gemaakt van dezelfde strategie, namelijk het versturen van een uitnodigingsbrief via sleutelfunctionarissen, bellen en mailen. Vervolgens werd er contact gelegd, waarna de onderzoekspopulatie via de sneeuwbalmethode⁸¹ uitgebreid kon worden.

3.3.2 Dataverzameling

De structuur van het interview is opgehaald uit het *Handboek voor participatief actieonderzoek*.⁸² Het zijn half-gestructureerde interviews waardoor er ruimte was om door te kunnen vragen of, in het geval er geen kennis van het onderwerp zou zijn, vragen over te slaan.

De focusgroep en het interview is in vijf delen verdeeld en is opgebouwd op basis van de verschillende inzichten in het theoretisch kader. Er werd gestart met een inventarisatie van de persoon zelf waarmee het gesprek is gevoerd, onder andere over de functie en de rol in het onderwijs binnen PO21. Daarna volgde het inhoudelijke gedeelte. Er was onderscheid gemaakt tussen deelvraag twee en drie, waarbij in deelvraag twee de perceptie van het begrip morele weerbaarheid van het begeleidingsteam werd onderzocht. In deelvraag drie werd ingegaan op de wijze waarop de verschillende leden van het begeleidingsteam de perceptie van het begrip integreren in het onderwijs. De verschillende benaderingen vanuit de theorie van het onderwijsmodel en daarmee de verschillende rollen van de begeleiders, werd tevens ingebracht. Er werd namelijk enerzijds ingezet op het door onderwijzend personeel leren herkennen van signalen tijdens begeleidingsmomenten en die gebruiken als leermoment en anderzijds op het stimuleren door de begeleiders van studenten om bewijsstukken te verzamelen waaruit de ontwikkeling in morele weerbaarheid blijkt.

⁸⁰ [Zie uitnodigingsbrief op pagina 58 in de bijlagen.](#)

⁸¹ Eelderink, M. *Handboek Participatief actieonderzoek: Samen bouwen aan een betere wereld*. Amsterdam: SWP, 2020, p.112

⁸² Eelderink, 2020, pp.112-118

Interviewinstrument

Deze te onderscheiden factoren zijn systematisch met de focusgroep en de geïnterviewden in gesprek gebracht door de volgende vragen: 1: Wat is morele weerbaarheid volgens jou; 2; Hoe behandelen je/jullie morele weerbaarheid tijdens begeleidingsmomenten en, 3; Aan de hand van welke criteria beoordeel je aangeleverde bewijsstukken en/of kom je tot een oordeel en op welke wijze verzorg jij de borging. Voor het vragendeel is er eerst een inleiding en na het beantwoorden een afsluiting. Het interviewinstrument is opgenomen in de bijlagen.⁸³

Inleiding van het interview

De interviewcontext is belangrijk, de respondenten moeten zich uitgenodigd, vrij en veilig voelen om openlijk te spreken. Het geeft de interviewer ook de gelegenheid om onderscheidende informatie over de respondenten te verzamelen: persoonlijke informatie en informatie over hun taak en rol in het onderwijs aan de studenten.

Wat is morele weerbaarheid?

In dit onderzoek is het een uitdaging geweest om wél voldoende informatie aan de respondenten te verstrekken voor een inhoudelijk gesprek, maar ook niet te veel waardoor het gesprek voorspelbaar zou kunnen verlopen en het van invloed is op de uitkomsten. Om die reden begint het gesprek met open vragen aan de respondenten over wat zij denken dat morele weerbaarheid is. Het betreft wat, wie, hoe en waarom vragen om de respondent uit te dagen op verschillende manieren naar morele weerbaarheid te kijken. Vervolgens worden de verschillende definities van morele weerbaarheid die door de politie wordt gehanteerd, in gesprek gebracht. De respondent wordt uitgedaagd te reageren op iedere definitie en verschillen en overeenkomsten te ontdekken met de eigen visie op morele weerbaarheid. Daarnaast is de vraag gesteld wat de respondent terugziet in de visie en werkwijze van de politie.

Morele weerbaarheid tijdens lesmomenten

Tijdens het tweede onderdeel staat het appél van Ben Regeer⁸⁴ centraal. De geïnterviewde of focusgroep krijgt verschillende vragen voorgelegd die betrekking hebben op de eigen perceptie van morele weerbaarheid in relatie tot het herkennen van aanknopingspunten tijdens les- en begeleidingsmomenten en op welke wijze zij deze vervolgens bespreekbaar maken.

Morele weerbaarheid in het actieplan en als leeractiviteit

De studenten tonen ontwikkeling en bekwaamheid aan door middel van bewijsstukken. Morele weerbaarheid valt onder het domein professionele weerbaarheid, waarin onderscheid wordt gemaakt tussen de drie weerbaarheidsprincipes: fysiek, mentaal en moreel.⁸⁵ De ontwikkeling wordt gemonitord in voortgangsgesprekken, ondersteund door bewijsstukken voor de drie examineringsmomenten in kwartiel drie, vijf en acht. Reflectie gebeurt tevens in de tussenevaluatie die gevoerd worden aan de hand van gestructureerd format.⁸⁶ In gesprek met de respondenten is allereerst de vraag gesteld hoe zij morele weerbaarheid concreet terugzien in het nieuwe onderwijsmodel PO21. Daarna is er stapsgewijs informatie gegeven over de borging van morele weerbaarheid in PO21 waarop een reactie is gevraagd: wordt de werkwijze herkend en op welke wijze hebben zij er een bijdrage aan geleverd?

⁸³ [Zie interviewopzet en instrument op pagina 59-66 in de bijlagen.](#)

⁸⁴ Regeer, B.L. *Weerbaarheid in PO21: Weerbaarheid, De mens achter het politiewerk*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.

⁸⁵ Regeer, 2021.

⁸⁶ Politieacademie. *Voortgangsgesprek 2021*. Gespreksformat, Apeldoorn: Politieacademie, 2021.

Afsluiting

Als afsluiting is er gecontroleerd of alle inhoud besproken zijn en is er om feedback van de respondenten gevraagd. Daarna zijn de vervolgstappen toegelicht en is er ruimte gegeven voor vragen van de respondent die niet tijdens het interview aan bod zijn gekomen.

3.3.3 Data-analyse

De informatie uit het gesprek van de focusgroep en de interviews worden door middel van de constante kwalitatieve vergelijking methode geanalyseerd. De antwoorden zijn eerst open gecodeerd om deze daarna te beoordelen op vergelijkbaarheid. Vervolgens axiaal gecodeerd om deze op een gestructureerde manier op te kunnen schrijven. Daarna zijn de antwoorden vergeleken met het theoretisch kader.

Voor de constante kwalitatieve vergelijking zijn de vier stappen gebruikt zoals beschreven in het onderzoek *A Purposeful Approach to CCM* van Henry Boeije,⁸⁷ deze zijn aangepast aan de onderzoeksopzet die in dit onderzoek wordt gehanteerd:

1. Op basis van het focusgroepgesprek worden de eerste codes geschreven waaruit de andere documenten geanalyseerd worden;
2. Vanuit de codes die zijn gevonden in het eerste gesprek worden de groepen intern vergeleken. Dat wil zeggen: eerst de docenten, dan de praktijkbegeleiders en dan de trajectbegeleiders. De interviews zijn zowel op basis van de structuur van de focusgroep geschreven als op de inhoud daarvan. Wanneer de codes vanuit stap één niet toereikend zijn, worden nieuwe codes toegevoegd;
3. De groepen worden met elkaar vergeleken;
4. De vergeleken resultaten zijn daarna getoetst aan de hand van de theoretische concepten van het theoretisch kader en vervolgens aan de hand van de (interview)vragen beschreven.

Voor het analyseproces is gebruik gemaakt van het softwareprogramma Atlas.ti.⁸⁸ De antwoorden op de vragen zijn eerst open gecodeerd en daarna na axiaal coderen ingedeeld in groepen parallel aan de interviewvragen in het onderzoek. Daarop zijn de verschillende antwoorden met elkaar vergeleken en gegroepeerd tot algemene antwoorden.

⁸⁷ Boeije, H. "A Purposeful Approach to the Constant Comparative Method in the Analysis of Qualitative Interviews." *Quality & Quantity*, 2002, pp.391-409.

⁸⁸ Atlas.Ti: softwareprogramma voor kwalitatief onderzoek.

4 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het uitgevoerde onderzoek als volgt uiteengezet. Vooraf aan het presenteren van de resultaten wordt een beschrijving gegeven van de respondenten en de gang van zaken tijdens het afnemen van de interviews. Daarna wordt het analyseproces behandeld aan de hand van de data verkregen uit de interviews. Vervolgens worden de resultaten gepresenteerd in de laatste paragraaf.

4.1 De respondenten

De zoektocht naar respondenten was een tijdsintensieve en langdurige klus. Het leverde slechts één focusgroep op, en om die reden is besloten van methode te veranderen. De focusgroep van drie leden bestond uit één trajectbegeleider en twee docenten van de politieacademie. Vervolgens zijn er negen individuele interviews afgenomen, met een verdeling van: drie docenten, twee trajectbegeleiders en vier praktijkbegeleiders. Allen geven begeleiding aan studenten van de BPO (Basis Politie Opleiding) in de opleidingsvorm PO21, en een deel geeft nog begeleiding vanuit de oudere onderwijsmodellen. Er is gekozen voor vier politieacademies met een verschillend opleidingsgebied namelijk; de Politieacademie Eindhoven, de Politieacademie Leusden, de Politieacademie Rotterdam en de Politieacademie Den Haag. De respondenten geven desgevraagd aan of zij al dan niet zelf ervaring hebben als executief agent. Twee respondenten hebben geen verleden als executief agent, de overige acht respondenten hebben dit wel. Om de anonimiteit te behouden is ervoor gekozen geen nadere specificaties te geven.

4.2 Procedures

In totaal zijn er tien gesprekken gevoerd die opgeteld ongeveer 11.5 uur hebben geduurd. Het focusgroepgesprek en de interviews zijn in twee verschillende periodes gehouden. Het focusgroepgesprek is gevoerd op 6 oktober 2021. De negen interviews zijn afgenomen in de periode 20 januari 2022 tot 21 februari 2022. De lange periode tussen deze twee momenten is verklaarbaar uit de zoektocht naar deelnemers aan de focusgroepen, het overstappen en beschrijven van een andere methode en het opnieuw werven van respondenten daarvoor. Behalve Coronamaatregelen hadden veel potentiële deelnemers, mogelijk als gevolg daarvan, het erg druk en zagen geen mogelijkheid om deel te nemen. Met hulp van contacten binnen de politieorganisatie is het toch gelukt om voldoende afspraken te maken met respondenten. Alle benaderde respondenten in het traject, ook zij die niet hebben deelgenomen, hebben een afsluitende mail ontvangen. De uitgevoerde steekproef is op basis van wie het eerst komt wordt uitgenodigd en vandaaruit is de sneeuwbalmethode ingezet.

De interviews hebben op één na fysiek plaatsgevonden, één interview is via het medium Zoom afgenomen vanwege een besmetting met het coronavirus van de geïnterviewde. In alle interviews zijn de interviewtechnieken toegepast zoals beschreven in het boek: *Handboek Participatief Actieonderzoek*.⁸⁹

De respondenten hebben gereageerd op een uitnodigingsbrief die via een algemene mail naar grote groepen respondenten is verstuurd. De uitnodigingsbrief is opgenomen in de bijlagen.⁹⁰ In de brief zijn de verschillende verwachtingen-, procedures- en de doelstelling van het onderzoek opgenomen. Vooraf aan de start van de focusgroep of het interview zijn de afspraken van het onderzoek herhaald.

⁸⁹ Eelderink, M. *Handboek Participatief actieonderzoek: Samen bouwen aan een betere wereld*. Amsterdam: SWP, 2020.

⁹⁰ [Zie uitnodigingsbrief op pagina 58 in de bijlagen.](#)

4.3 Analyseproces

Het analyseproces is uitgevoerd aan de hand van de kwalitatieve vergelijkende analyse van Henry Boeije.⁹¹ Daarin is eerst de focusgroep behandeld om daarna alle leden van een groep met elkaar te vergelijken. Na het intern vergelijken van de groepen, zijn de groepen onderling vergeleken. In de vierde stap worden de antwoorden op basis van deze analyse behandeld en beschreven in paragraaf 4.4. Een overzicht van de beschrijving van de resultaten is te vinden in de bijlagen in de vorm van een tabel per gestelde vraag en het antwoord per deelnemer. De uitspraken hieronder zijn gedaan op basis van deze resultaten, die schematisch zijn weergegeven in tabellen per vraag. Deze zijn tevens in de bijlagen opgenomen.⁹²

4.3.1 Het focusgroep gesprek

Al tijdens het eerste focusgroep gesprek kwam er een mooi antwoord op de vraag ‘waar te beginnen’. De kwalitatieve vergelijkende methode vraagt om uit het eerste gesprek vooral open codes te halen om die later weer te vergelijken met de inhoud uit andere gesprekken. Zo werd er een start gemaakt met het verzamelen van losse uitspraken op de verschillende vragen die werden gesteld. De deelnemers van het focusgroep gesprek zijn beschreven als D1 (docent 1), D2 (docent 2) en TB1 (Trajectbegeleider 1). De open codes die dit gesprek opleverde zijn gebruikt om de andere gesprekken te analyseren.

Wat is morele weerbaarheid

In het eerste gesprek werd duidelijk dat morele weerbaarheid een vrij onbekend begrip is. Men heeft het weleens gehoord, maar niet vaak en niet diepgaand. Bij het beantwoorden van de vragen werd er gerefereerd aan de woorden *moreel* en *weerbaar*, maar de deelnemers aan dit gesprek moesten met een eigen invulling komen van wat morele weerbaarheid inhield. De antwoorden waren verschillend zoals te lezen op pagina 67 tot 71 van de bijlagen.⁹³ Dit geeft wel een licht vertekend beeld omdat zij elkaar soms ook aanvulden.

Morele weerbaarheid tijdens begeleidingsmomenten

Vervolgens kwamen vragen over de visie en de uitwerking van morele weerbaarheid in de begeleidingsmomenten aan de orde. Dat was het moment dat de respondenten zich realiseerden wel met deze inhoud bezig te zijn maar zonder dit als morele weerbaarheid te kenmerken. Het nieuwe onderwijsmodel wordt gezien als een mooi middel om expliciet aan morele weerbaarheid te kunnen werken. Door de kleinere groepen zou er meer contact zijn tussen de begeleider en de student waardoor er meer gelegenheid is voor het voeren van het gesprek waarin meer diepte kan ontstaan, werd er gemeend. Ook in deze groep vragen beantwoordden de respondenten de vragen verschillend, waardoor er op veel onderdelen geen eensgezind beeld ontstond.⁹⁴

Concrete borging morele weerbaarheid

Er was geen herkenning op de concrete borging van morele weerbaarheid in leeractiviteiten of bewijsstukken en evenmin door het bespreken van morele weerbaarheid tijdens voortgangs- of examenmomenten, zoals beschreven in PO21. De respondenten zagen echter wel mogelijkheden om dit onderwerp in vrijwel alle opdrachten te integreren en manieren om daarop te examineren. Deze groep zag het nut en kansen en wilden hierop graag inzetten.

⁹¹ Boeije, H. “A Purposeful Approach to the Constant Comparative Method in the Analysis of Qualitative Interviews.” *Quality & Quantity*, 2002, pp.391-409.

⁹² [Zie tabellen van resultaten vanaf pagina 67 in de bijlagen.](#)

⁹³ [Zie tabellen op pagina 67 tot 71 in de bijlagen.](#)

⁹⁴ [Zie tabellen 71 tot 75 in de bijlagen.](#)

4.3.2 Analyse per groep van het begeleidingsteam

De tweede stap is een vergelijking per groep van het begeleidingsteam. Eerst de docenten, daarna volgen de praktijkbegeleiders en de trajectbegeleiders sluiten af. Docenten zijn in de tabellen beschreven als D1 tot en met D5. Praktijkbegeleiders als PB1 tot en met PB4. De trajectbegeleiders als TB1 tot en met TB3. In deze tweede stap zijn de open codes gebruikt vanuit het focusgroepgesprek en vergeleken met de antwoorden. Bij een nieuw antwoord is steeds een nieuwe code gemaakt.

Er is gekozen om de verschillende antwoorden op de vraag wat morele weerbaarheid voor de respondent betekent te kaderen aan de hand van de definitie van morele weerbaarheid van Rushton. Kadering is gebeurd in de groepen: persoonlijke integriteit, relationele integriteit, omgaan met morele tegenstand en morele werkzaamheid.⁹⁵ Er is voor deze definiëring gekozen omdat deze een omvattend beeld van het begrip morele weerbaarheid geeft en ruimte biedt voor een verschil in antwoorden. Dit is in mindere mate het geval bij de definities gegeven door de politie. De overige groepen zijn niet verder gekaderd maar in de beschrijving in paragraaf 4.4 wel in verband gebracht met de vier aspecten van Rushton.⁹⁶

Docenten

Bij het onderling vergelijken van de antwoorden van de docenten werd duidelijk dat er geen eenduidige antwoorden zijn gegeven, maar ook dat morele weerbaarheid als concept in de meeste gevallen óf nog onbekend is óf niet in het onderwijs herkend wordt. De antwoorden die gegeven zijn kwamen ook niet altijd overeen met de antwoorden uit de eerste focusgroep. Hierdoor zijn er extra open codes gemaakt om de nieuwe antwoorden te kunnen beschrijven.

Tussen docenten onderling zijn grote verschillen gevonden. Zo had docent D3 veel kennis van onderwerpen als morele weerbaarheid. Deze docent had persoonlijke interesse in het onderwerp vanwege haar vroegere studie aan de Universiteit van Humanistiek. Docent D5, gaf bij aanvang direct al aan geen tijd te hebben om aan morele weerbaarheid te werken, waardoor diens respons ook afweek van andere docenten. Docent D4 gaf aan morele weerbaarheid belangrijk te vinden maar dit te scharen onder de noemer pedagogisch werk, waardoor het al in veel van diens lessen naar voren kwam.

Praktijkbegeleiders

De antwoorden van de praktijkbegeleiders verschillen binnen de kopjes 'wat is morele weerbaarheid' en 'het gesprek over morele weerbaarheid' eveneens van elkaar. Waar de ene begeleider aangeeft al voldoende aandacht te besteden aan het onderwerp morele weerbaarheid wordt dit door de ander niet herkend. Een groot deel van de praktijkbegeleiders heeft echter wel het idee dat zij onderwerpen die passen binnen morele weerbaarheid wel ter sprake brengen tijdens begeleidingsmomenten.

Specifiek bij deze groep is de opmerking gemaakt dat zij niet altijd betrokken worden bij veranderingen in het onderwijssysteem. Nieuwe ontwikkelingen als het verzamelen van bewijsstukken en actieplannen zijn niet met alle praktijkbegeleiders gedeeld, waardoor ze voor hun gevoel geen gelijkwaardig onderdeel zijn van het begeleidingsteam.

⁹⁵ [Zie paragraaf 2.4 Morele weerbaarheid in andere branches.](#)

⁹⁶ [Zie tabel: 'Wat is morele weerbaarheid?' op pagina 67 en 68 in de bijlagen.](#)

Trajectbegeleiders

Trajectbegeleiders onderschreven de noodzaak van het onderwerp van morele weerbaarheid voor de politieagent, maar gaven aan zelf niet in de positie te zijn om dit in de context van het leerteam, de naam voor de werkgroep waarin de student studeert, te helpen ontwikkelen. De trajectbegeleider spreekt de student vooral individueel. In de één op één gesprekken komt het onderwerp sneller ter sprake. De verschillen tussen de begeleiders kenschetsen zich door het verschil aan betekenis dat toegekend wordt aan het concept morele weerbaarheid. Een begeleider kon het dat niet direct onderscheiden met het begrip mentaal. Terwijl morele weerbaarheid voor een andere trajectbegeleider al veel betekenis had en het als onderwerp in gesprek bracht met de studenten.

4.3.3 Analyse door vergelijking van de drie doelgroepen

In deze derde stap zijn alle codes uit de transcripties gehaald en naast elkaar gelegd en per groep vergeleken. Hierbij is beoordeeld of sommige codes tot meer algemene codes geformuleerd konden worden: het axiaal coderen.

Omdat de analyse per doelgroep al erg verschilde, zijn er ook geen verdere conclusies te trekken uit de vergelijkende analyse tussen de drie doelgroepen. De antwoorden overlappen soms deels maar verschillen dan weer van elkaar op andere punten. Deze stap heeft daarom geen verdere antwoorden gegeven. Er kon dan ook niet verder axiaal gecodeerd worden dan hoe het nu is weergegeven in de tabellen in de bijlagen.⁹⁷

Het concept Morele weerbaarheid wordt in de politieorganisatie nauwelijks uitgelegd en geconcretiseerd waardoor antwoorden op vragen soms moeilijk te vergelijken zijn. De abstractie wordt onder andere zichtbaar door de verschillen in interpretatie van wat morele weerbaarheid is en in de ruimte die er is, of genomen wordt, om dat volgens eigen visie een plaats te geven in het onderwijs en in de begeleiding. Bij de respondenten is er tevens geen gedeelde overtuiging over de waarde van morele weerbaarheid en of het onderwerp consequente aandacht verdient in de politieorganisatie.

Daarnaast is er geen kennis over het structureel behandelen van morele weerbaarheid en het maken van bewijsstukken waarmee studenten tijdens examineringsmomenten kunnen bewijzen dat zij morele weerbaarheid ontwikkeld hebben.

⁹⁷ [Zie: 'Tabellen van de resultaten' op pagina 67 tot 75 van de bijlagen.](#)

4.4 Resultaten op basis van de analyses

Morele weerbaarheid is een lastig begrip. Het wordt als erg abstract ervaren en volgens de politieorganisatie is dit moeilijk concreet te maken met als bewijs de meerdere gehanteerde definities, en het gebrek aan ontwikkeld leermateriaal (trainingen of oefeningen). Deze abstractie is de reden van een veelheid aan mogelijk verschillende antwoorden op de vraag wat morele weerbaarheid is en hoe het vormgegeven moet worden op de politieacademie.

4.4.1 Morele weerbaarheid

Morele weerbaarheid wordt volgens de respondenten als een belangrijk onderwerp ervaren. Een onderwerp waarbij het noodzakelijk is om daar bij herhaling aandacht aan te besteden in het onderwijs en in de beroepspraktijk. Maar zoals aangegeven is er geen gedeelde lading van het begrip. Onderscheidend is voor wie morele weerbaarheid belangrijk is: de persoon zelf of de persoon in relatie tot het werk, en tot welk doel: persoonlijk welbevinden of de politietaak goed uitvoeren.⁹⁸

Eenzijds gaat het over de ‘persoonlijke integriteit’, en heeft morele weerbaarheid tot doel dat de medewerker geen morele schade oploopt tijdens het werk. Een voorwaarde voor tevredenheid en het beperken van schade is dat de uitvoering van het beroep moet passen binnen de diepere lagen van de persoon: overtuigingen, identiteit, zingeving.

“Morele weerbaarheid gaat eigenlijk voor mij, ik gebruik voor mij altijd een beetje vaak de metafoor: s’ avonds, als je thuiskomt in de spiegel kunnen kijken en ja, je jezelf in de spiegel eigenlijk aan kunnen kijken. Dus iemand die moreel weerbaar is, die heeft een sterk moreel kompas, dus die weet duidelijk welke waarde van voor mij belangrijk zijn.”⁹⁹

“Het is je eigen moreel, dus dat je altijd bij jezelf blijft, dat is eigenlijk hoe ik het zie. Als ik morele weerbaarheid uit moet leggen zou ik zeggen van: je moet je eigen normen en waarden altijd proberen te blijven houden en dat is soms moeilijk om tegengas te geven.”¹⁰⁰

Aan de andere kant staat de persoonlijke verhouding tegenover de professie. In het werk moet de medewerker zijn blik op de praktijk kunnen verbreden. In politiewerk krijgt de medewerker met veel verschillende perspectieven op het werk te maken en het is belangrijk verder te kijken dan wat hij of zij persoonlijk belangrijk vindt. In het werk is het essentieel om het perspectief van het slachtoffer, de dader, of van de collega te kunnen innemen en deze mee te kunnen nemen in de beoordeling of uitvoering. Daarnaast moet de medewerker zich kunnen verhouden tot de kernwaarden van de politieorganisatie. In die kernwaarden staat als het ware verwoord wat een goede politieagent is. De visie van een deel van de respondenten is dat een goede politieagent zich tot het kader van die vier waarden moet verhouden.

⁹⁸ [Zie tabel: ‘Wat is morele weerbaarheid?’ op pagina 67 en 68 van de bijlagen.](#)

⁹⁹ Docent 3

¹⁰⁰ Praktijkbegeleider 3

“Maar ik denk dat je wel weerbaarder durft te worden als je achter je keuzes staat. Dus en of mensen gewoon eens uit laat praten en te kijken van oké, ik ben het niet met hem eens. Maar, hoe kunnen we nou zorgen dat we wel op één lijn komen? Dus gewoon een beetje naar elkaar luisteren.”¹⁰¹

“Dus moreel is heel breed en ja als je hem dan alleen verdiept in het morele gedeelte, nou dan wil ik hem in ons beroep hangen aan de beroepscode van de politie: integer, betrouwbaar, verbindend en nog eentje. Dus eigenlijk je standaard normen en waarden moeten overeenkomen met de beroepscode van de politie.”¹⁰²

Vanuit deze twee visies op morele weerbaarheid zijn de antwoorden op de andere interviewvragen over morele weerbaarheid ook beter te clusteren. Bij de vraag: ‘*waarom is morele weerbaarheid van belang?*’¹⁰³ kunnen de antwoorden binnen deze twee kaders worden geplaatst. Aan de ene kant dus de aanspraak op het persoonlijk welbevinden maar aan de andere kant de wijze waarop de medewerker zich persoonlijk verhoudt tot het politiewerk. Daarnaast wordt over dit onderwerp aangegeven dat het ‘iets van de laatste jaren’. Het relateert aan de wens van het korps om de verschillen tussen medewerkers niet meer op te heffen naar uniformiteit maar juist kracht te putten uit diversiteit. Verschillen tussen de studenten moeten besproken worden tijdens de opleiding en het liefst via de dialoog. Respondenten zien kansen in het gesprek over onder andere morele weerbaarheid, om bij te dragen aan de gewenste cultuurverandering bij de politie. Nu overheerst de cultuur waarin de erkenning voor de binnenwereld van een persoon en het bespreekbaar maken daarvan, nog ingewikkeld is.

“Ja eerlijk naar jezelf, als jij dingen doet op straat waar je niet achter staat, waar je echt spijt van krijgt, dan ga je daar wroeging van krijgen, dat weet ik 100 procent zeker.”¹⁰⁴

“Dus als je zelf leert kennen, dat je dat je context gaat zien, dat je dus een hele brede kijk op dingen krijgt en dat het niet per se: Dit is het en omdat ik. Nee er zijn dus verschillende invalshoeken, dan ga je ook breder kijken.”¹⁰⁵

“Nou, ik denk, als het in de meest ideale situatie, als we moreel heel weerbaar zouden zijn, dan zouden we, denk ik, een andere cultuur hebben. Ik denk dat wij in onze organisatie wel met elkaar praten, maar dat we niet altijd praten waar het over moet gaan. waarmee ik aan wil geven dat we misschien wel een beetje een familiecultuur hebben.”¹⁰⁶

“Ja, dus ik denk dat nou ja, wat ik al zei dat het je als organisatie geloofwaardig gemaakt, maar ook ja, je meer gezag hebt, meer verbinding kan maken met de mensen waarmee je te maken hebt.”¹⁰⁷

¹⁰¹ Praktijkbegeleider 3

¹⁰² Praktijkbegeleider 1

¹⁰³ [Zie tabel: Waarom is morele weerbaarheid van belang?’ op pagina 68 van de bijlagen.](#)

¹⁰⁴ Praktijkbegeleider 3

¹⁰⁵ Trajectbegeleider 1

¹⁰⁶ Trajectbegeleider 2

¹⁰⁷ Docent 3

In de verantwoordelijkheidsverdeling voor de ontwikkeling van de morele weerbaarheid van de politiemedewerker is er een gelijke verdeling tussen de student of medewerker zelf en de politieorganisatie gevonden.¹⁰⁸ De overtuiging is dat de student of medewerker zelf verantwoordelijk is voor diens morele weerbaarheid, het is immers zijn of haar binnenwereld die geraakt kan worden. De organisatie moet en kan echter wel bewustwording en ontwikkeling faciliteren en controleren voordat er schade ontstaat.

“Ja. Dat denk ik. Maar het is wel lastig als je 19 of 18 bent. Dus ik weet niet of dat helemaal eerlijk is. Dus. En ik denk de werknemer, of de medewerker zelf, maar wel onder toezicht ook van de werkgever. Die moet daar wel, zeg maar, kijken van gaat het allemaal wel goed hier. Die heeft daar wel een verantwoordelijkheid in.”¹⁰⁹

Op de vraag: ‘hoe kan morele weerbaarheid ontwikkeld worden?’¹¹⁰ wordt het antwoord geformuleerd in handelingen. Genoemd worden het belang van reflectie en het voeren van het gesprek over moraliteit. Het op een structurele manier aandacht geven aan morele weerbaarheid tijdens het onderwijs wordt van belang geacht maar er zijn geen ideeën over hoe deze structurele vorm eruit kan zien.

“Door veel te reflecteren, dus veel terug te kijken, terug te blikken op je eigen handelen, ehm. door ja eigenlijk ook toch aan te leren hoe ehm morele beslissingen tot stand komen, hoe je een afweging maakt, hoe je eigenlijk tot een beslissing komt.”¹¹¹

“Ja, ik denk sowieso daarover te praten. Ik denk dat dat het allerbelangrijkste is. Ook de consequenties van bepaalde acties met elkaar bespreken.”¹¹²

“Alleen, het is natuurlijk veel meer dan dat, dus ik denk dat als je dat structureel terug laten komen, dat dat, als ik, dat je dat wel zeker wel verder kunt ontwikkelen.”¹¹³

Als laatste is aan de respondenten gevraagd of zij hun eigen antwoorden zouden kunnen verbinden aan één van de definities die politie geeft over morele weerbaarheid.¹¹⁴ Het meest vaak werd de definitie uit de leerlingenhandleiding en de definitie gegeven door Annika Smit genoemd. Hierin werd een verschil zichtbaar. Bij de definitie van de leerlingenhandleiding werd óf het gedeelte, “kan ik mijn keuzes verantwoorden naar mijzelf”, óf het gedeelte “kan ik mijn keuzes verantwoorden naar mijn omgeving” genoemd. Deze twee antwoorden weerspiegelen het verschil in kijk op morele weerbaarheid. Enerzijds gericht op het behoud van gezondheid als persoon en anderzijds, en los daarvan, gericht op het goed uitvoeren van het vak als politieagent.

¹⁰⁸ [Zie tabel: ‘Wie is er verantwoordelijk voor de morele weerbaarheid?’ op pagina 70 van de bijlagen.](#)

¹⁰⁹ Docent 4

¹¹⁰ [Zie tabel: ‘Hoe kan morele weerbaarheid ontwikkeld worden?’ op pagina 70 van de bijlagen.](#)

¹¹¹ Docent 3

¹¹² Praktijkbegeleider 3

¹¹³ Trajectbegeleider 2

¹¹⁴ [Zie tabel: ‘Vergelijking eigen definitie morele weerbaarheid met een definitie gegeven door de politie’ op pagina 71 van de bijlagen.](#)

“Nou de eerste, omdat het eigenlijk, dus kan ik mijn keuze verantwoorden naar mijzelf, mijn organisatie, en de maatschappij, omdat hier altijd een vorm van reflectie inzit. En dat vind ik dus heel mooi. En dat is volgens mij precies ook waar het om moet gaan. Kom ik nog, nou ja, zit ik nog bij mezelf.”¹¹⁵

“Kan ik mijn keuzes verantwoorden hè, naar mezelf, m’n organisatie en de maatschappij. Ik vind het mooiste dat het al begint met: kan ik het verantwoorden naar mijzelf? Dat vind ik wel heel mooi.”¹¹⁶

Men herkent zich in de uitleg van de definitie van Annika Smit. De nadruk op het gezamenlijke en de toevoeging van de dynamische context werden als waardevol ervaren. De vraag om het eigen idee van morele weerbaarheid met de definities gegeven door de politie te vergelijken, heeft echter niet voor andere percepties van morele weerbaarheid gezorgd bij de ondervraagde.

“Het vermogen om in een dynamische context te werken aan een gemeenschappelijk doel door het afstemmen van waarden. Dat betekent dus wat, die ander heeft normen en waarden, maar ik heb ook normen en waarden. En waar kunnen we elkaar daarin vinden. Dus dat heeft ook een beetje met verbinding te maken.”¹¹⁷

Een eensgezind antwoord op wat de visie op morele weerbaarheid is, is dus moeilijk te vinden. Hoewel in de antwoorden hierboven vergelijkbare elementen naar voren komen is het toch moeilijk daaruit een dekkende visie op morele weerbaarheid te destilleren. Het blijft een verdeling vanuit de verschillende concepten, met verschillende doelen. Waar de één morele weerbaarheid als instrument voor het verbeteren van het persoonlijk welbevinden ziet, is dit in de ogen van een ander meer gericht op het goed uitvoeren van de politietaak. Daarin ligt dan ook het grootste verschil.

¹¹⁵ Docent 4

¹¹⁶ Praktijkbegeleider 4

¹¹⁷ Docent 4

4.4.2 Het gesprek over morele weerbaarheid

Ben Regeer doet in de borging van morele weerbaarheid in PO21 een appél op de verschillende leden van het begeleidingsteam om gesprekken tijdens de begeleidingsmomenten aan te gaan over onderwerpen binnen morele weerbaarheid.¹¹⁸ Ben Regeer baseert zijn tekst hierover op het onderzoek van Gabriel van den Brink¹¹⁹. Daarin wordt genoemd dat deze gesprekken moeilijk zijn maar wel nodig. Er moet meer gesproken worden over waarom iemand op een bepaalde manier heeft gehandeld en/of waarom die iets vindt en wat daar de achtergrond van is, zonder daar een waardeoordeel bij te geven. Om een dergelijk gesprek, of onderzoek, goed te voeren moet de eigen mening van de begeleiding uitgesteld of zelfs buiten beschouwing worden gelaten. Pas dan ontstaat er ruimte en veiligheid voor het persoonlijk onderzoek bij degenen die worden begeleid.

Dat er gesprekken worden gevoerd tijdens de opleiding is evident. Tot nu toe ontbrak echter de verbinding met het begrip morele weerbaarheid. De gesprekken zijn dan ook niet met een doel van het vergroten van morele weerbaarheid uitgevoerd maar vanuit het belang dat de begeleider hecht aan de menselijke kant van het politiewerk. De gesprekken over de menselijke kant van het politiewerk, of de verschillende perspectieven die kunnen bestaan over het uitvoeren van dat werk, worden vaak gevoerd.

Deze gesprekken worden door een klein aantal begeleiders op een structurele manier aangeboden, bijvoorbeeld in briefingmomenten of tijdens de begeleidingsmomenten zelf. Bij anderen gebeurt het alleen wanneer de inhoud van het begeleidingsmoment zich daarvoor leent of als het welbevinden van de student in het geding is. De gesprekken vinden dan vooral tijdens één op één momenten plaats.¹²⁰

“Ik durf best wel te zeggen dat het in 99 procent van mijn lessen aan bod komt. Van jouw handelen, waar komt dat uit voort? En het komt eigenlijk altijd voort uit jouw eigen morele kompas en als je daar niet van bewust bent, dan zeg ik altijd: dan kun je niet objectief zijn. En jouw taak als agent is om objectief de feiten te achterhalen.”¹²¹

“Zit je met zijn achten dan zie je zoveel gebeuren. Iemand maakt een opmerking, boem! De andere reageert daar non-verbaal op. En dan waarom reageer je zoals hij dat zegt? En die gesprekken zijn veel sneller door deze vorm (PO21) van onderwijs.”¹²²

¹¹⁸ Regeer, B.L. *Weerbaarheid in PO21: Weerbaarheid, De mens achter het politiewerk*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.

¹¹⁹ Van den Brink G. Hendrikx, W. Van Hulst, M. Maalsté, N. en Mali, B. *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid van Nederlandse politiefunctionarissen*. Den Haag: Boom Criminologie, 2015.

¹²⁰ [Zie tabel: 'Wanneer wordt er over morele weerbaarheid gesproken?' op pagina 71 van de bijlagen.](#)

¹²¹ Docent 2

¹²² Docent 1

Over het 'hoe' van de borging van morele weerbaarheid zijn de respondenten het over het algemeen eens met de aanbevelingen van Ben Regeer in PO21. Hij benoemt 'een veilig klimaat, waarin de studenten niet gehinderd worden om zich te uiten', en het belang van één op één gesprekken en het 'spreken vanuit de mens en zo min mogelijk vanuit de hiërarchie'. Dat laatste schuurt met de opvatting dat de hiërarchie een pilaar in de politieorganisatie is. De nadruk ligt dus op het belang dat de student zich durft uit te spreken en hiertoe ook de ruimte krijgt zonder dat daar een directe consequentie aan wordt verbonden. Men vindt het voeren van dergelijke gesprekken echter moeilijk, niet alleen voor wat betreft de inhoud maar evenzeer in de uitvoering zelf. Sommige begeleiders menen ook dat zij niet beschikken over de kwalificaties die nodig zijn om dit soort gesprekken goed te voeren.¹²³

*"Zeker en vooral ook vooraf dan toch ja, zo goed of kwaad als het kan er toch wel een veilige situatie te creëren. Uiteindelijk is, hangt dat van de andere af natuurlijk, of die dat zo voelt."*¹²⁴

*"Als het gaat over de morele weerbaarheid doet de rang er niet meer toe. Want dat is iets wat universeel is. Wat ik dus echt bewust wel eens doe is dat ik juist niet in uniform een gesprek aan ga, maar juist in burger, in mijn eigen kleding. Omdat ik van mens tot mens dan in gesprek wil gaan."*¹²⁵

*"Wij voeren best heel veel gesprekken met studenten die niet makkelijk zijn voor de student. Maar ook niet voor het begeleidingsteam of begeleider. Het vraagt ontzettende finesse zeg maar om aan te voelen welke snaar je moet raken om bij die diepere laag te komen. En ja dat dat is echt een uitdaging. Ja dat is bijna topsport."*¹²⁶

De inhoud van de gesprekken zijn voor een groot deel in lijn met de opvatting over morele weerbaarheid. Veelal bespreken de respondenten met de studenten vanuit welke diepere lagen iemand handelt, waardoor bewustwording ontstaat. Ben Regeer beschrijft het grote belang daarvan in de ontwikkeling van morele weerbaarheid en de manier waarop dit geborgd moet worden in PO21. Gesprekken zijn daarnaast gericht op het herkennen en benoemen van de verschillende perspectieven op- en in het werk.¹²⁷

*"Dan zie hier wel bewust worden van, dat ze meer een andere kijk krijgen op wat ze aan het doen zijn. Het geeft het geeft een hele andere kijk, dan alleen maar het kunstje laten zien en nou oké doe, ik ben er klaar mee. Gewoon we weer een andere kijk, er wat dieper op ingaan."*¹²⁸

*"Ja precies en vervolgens kan je daar dan de verdieping in zoeken in gesprekken van: joh, waarom ging je hier huilen of ging je hier juist helemaal uit je plaat? En ja, daar moet je oog en hart en interesse voor hebben om daarnaar op zoek te gaan."*¹²⁹

¹²³ [Zie tabel: 'Hoe verlopen de gesprekken over morele weerbaarheid?' op pagina 72 van de bijlagen.](#)

¹²⁴ Trajectbegeleider 2

¹²⁵ Trajectbegeleider 2

¹²⁶ Trajectbegeleider 1

¹²⁷ [Zie tabel: 'Welke inhoud wordt er besproken tijdens de gesprekken?' op pagina 74 van de bijlagen.](#)

¹²⁸ Docent 4

¹²⁹ Docent 2

Het bespreekbaar maken van elkaars handelen wordt als belangrijk ervaren. De respondenten hopen op een cultuurverandering in de politieorganisatie waarbinnen de studenten elkaar durven aan te spreken vanuit de eigen waarden en overtuigingen. Daarna kunnen de studenten deze vaardigheid meenemen naar de basisteams waarin zij na de opleiding gaan werken. Eenmaal in de praktijk gaat deze opgedane vaardigheid vaak weer verloren, aldus drie respondenten. Deze spraken van het belang dat studenten leren om zich ook los van het veilige studentenklimaat te kunnen uiten ook anderen durven aan te spreken.¹³⁰

“Maar als jij vindt dat een collega iets gedaan heeft waar je niet mee eens bent, dan spreek je diegene niet aan. Maar dan ga je reflecteren of je maakt het bespreekbaar. Het in gesprek gaan met elkaar, het stukje aanspreken zit een oordeel in. Dus dat houdt in dat je dus een oordeel hebt over hetgeen wat hij gedaan, terwijl je niet weet waarom die dat gedaan heeft.”¹³¹

“Ik vind eigenlijk wel inderdaad dat zij eigenlijk te laat echt contact maken met een basisteam, wat mij betreft mag dat wel iets eerder. Want dan ehm. ja, wij noemen dat een soort van, soms zijn ze heel lang gepamperd, veilig en en je kunt he, hier durven ze met elkaar in discussie te gaan, omdat ze elkaar natuurlijk al, ze gaan al een tijdje met elkaar om. En dan kom je in één keer kom je dan in een basisteam terecht., dat ze dan eigenlijk iets wilde zeggen, omdat ze, omdat ze eigenlijk het oneerlijk vonden dat bijvoorbeeld iets dat dat niet werd benoemd.”¹³²

De respondenten geven aan dat de gesprekken vaker gevoerd zouden moeten worden, dat het ondersteunend zou zijn om deze op een structurele manier te voeren. Het gesprek wordt om verschillende redenen nu niet gevoerd, onbewust en bewust. In het onbewuste deel zit het gebrek aan herkenning, er wordt niet bij stil gestaan. Aandacht voor morele weerbaarheid vraagt om tijd en ruimte om dat te kunnen doen, en die is er niet altijd. Als er wel bewustzijn is, is men nog niet direct competent om de gesprekken te leiden, of heeft men onvoldoende kennis over het concept morele weerbaarheid en worden bespreekmomenten niet herkend of genegeerd.¹³³

“Ja, dus dan ben je wel, ja, probeer je wel. Het is niet bij iedere casus denk ik toepasbaar maar ben ik eigenlijk wel? Je zou het eigenlijk altijd overal kunnen toepassen denk ik dit. Ik denk dat we dit nog wel te weinig doen.”¹³⁴

“Ik heb ook trajectbegeleiders die zijn gewoon, dat zijn van die praktische politiemannen. Goed is goed, fout is fout klaar. Ja vervelend voor je joh. Om dat dat stukje diepgang te krijgen in zo’n gesprek met zo’n persoon erbij. Nou dat dan, ik probeer ik altijd wel effetjes aan te tippen, maar ik kom nooit zo diep.”¹³⁵

¹³⁰ [Zie tabel: ‘Hoe dragen de gesprekken bij aan morele weerbaarheid?’ op pagina 73 van de bijlagen.](#)

¹³¹ Trajectbegeleider 2

¹³² Praktijkbegeleider 2

¹³³ [Zie tabel: ‘Waarom wordt het gesprek over morele weerbaarheid niet gevoerd?’ op pagina 75 van de bijlagen.](#)

¹³⁴ Praktijkbegeleider 2

¹³⁵ Praktijkbegeleider 2

Soms wordt er bewust voor gekozen om morele weerbaarheid niet te behandelen tijdens begeleidingsmomenten. Het uitvoeren van PO21 is tijdrovend en de aandacht voor morele weerbaarheid een extra belasting. Deze gesprekken vragen om een context waar tijd en aandacht voorhanden zijn, en dus geen haastig gesprek van vijf minuten.

In het niet bespreekbaar maken van morele weerbaarheid wordt ook een link gelegd naar het karakter van de politieorganisatie. Het is een 'familiecultuur' waarin het niet past om elkaar aan te spreken, waarin het niet gewaardeerd wordt om door te vragen naar waarom iemand zijn of haar werk op een bepaalde manier heeft uitgevoerd. Ook het niveau en leeftijd van de studenten wordt als reden opgegeven waardoor de gesprekken niet worden gevoerd. De studenten zouden te jong zijn of van een te laag niveau om onderzoek te kunnen doen naar het eigen oriëntatiekader of om zich te kunnen verplaatsen in een ander perspectief.¹³⁶

*"Kijk, we vinden het altijd heel moeilijk om elkaar aan te spreken, ook bij de politie. We hebben allemaal zo'n grote mond. Maar als jij iets doet wat mij niet aanstaat zeg ik het niet tegen jou, maar wel tegen tien anderen. En dan zeg ik maar heb je Pietje er zelf ook op aangesproken? Maar waarom zeg je het dan wel tegen Jantje en al die andere tien."*¹³⁷

*"Nee. Dat is echt het niveau, wat zij doen. Reflecteren is voor hun meemaken van wat, vertellen van wat ze hebben meegemaakt. Dat is hun reflecteren. En reflecteren is voor hun niet van: "wat, wat, wat heb ik nou gezien?", of ja Ja, ja, "wat heeft het met mij gedaan? Welke stappen hebben we ondernomen? Wat heb ik geleerd? En wat doe ik in de toekomst?". Kunnen zij niet! Kunnen ze echt niet!"*¹³⁸

Het gesprek over menselijke aspect van het politiewerk, waarop Ben Regeer doelt, wordt wel degelijk gevoerd. Hier hebben de begeleiders oog voor en zijn gemotiveerd om dat gesprek te blijven voeren. In dit gesprek wordt wel de connectie met het begrip morele weerbaarheid gemist. Men vraagt zich af of morele weerbaarheid een onderdeel van dat gesprek zou kunnen zijn. Ook dit 'Ben Regeer' gesprek wordt soms niet gevoerd omdat er geen tijd is, er geen competenties zijn of omdat het voor de studenten nog te abstract gevonden wordt.

¹³⁶ [Zie tabel: Waarom wordt het gesprek over morele weerbaarheid niet gevoerd?' op pagina 75 van de bijlagen.](#)

¹³⁷ Praktijkbegeleider 3

¹³⁸ Docent 5

4.4.3 Borging van morele weerbaarheid in PO21.

Morele weerbaarheid is op verschillende manieren geborgd in PO21. Deze borging is beschreven door Ben Regeer en behandeld in het theoretisch kader. Daarin kwamen drie onderscheiden vormen naar voren. Morele weerbaarheid is geborgd in het actieplan, door tijdens de briefing¹³⁹ de student over de verschillende perspectieven te laten nadenken die betrokken zijn bij de uitvoering van het actieplan. De verschillende perspectieven worden daarop gespiegeld aan het eigen perspectief. Een tweede borging is het hierboven genoemde appél op de verschillende leden van het begeleidingsteam. Deze komt hier niet meer aan bod. En als derde zijn er de verschillende leeractiviteiten of bewijsstukken die de ontwikkeling in morele weerbaarheid zichtbaar maken. Deze bewijsstukken vormen de basis van het portofolio dat tijdens tussenevaluatiemomenten en het examen wordt besproken. Tijdens deze gesprekken wordt professionele weerbaarheid apart bevraagd, met daarin de drie componenten fysiek, mentaal, moreel.

De borging die in het actieplan is genoemd, komt niet terug in de antwoorden van de respondenten, en werd niet altijd herkend als deze expliciet werd benoemd. Mogelijk oorzaken zijn dat het actieplan nog niet overal wordt gebruikt en/of dat de praktijkbegeleiders nog niet meegenomen zijn in de uitvoering. Het actieplan wordt door degenen die het wel kennen als te groot en te complex ervaren. De hoeveelheid aan vragen die de studenten moeten beantwoorden zorgen ervoor dat deze niet, of niet op het juiste moment worden behandeld, of met een beperkte diepgang zodat er geen leeropbrengst is. Het gaat hier in het bijzonder om de vragen waarin morele weerbaarheid is geborgd. De waarde van de vragen zelf wordt wel erkend, deze zijn helpend en hebben een mooie toegevoegde waarde.

“Dit zijn de vragen? Want dat is mij eerlijk gezegd helemaal niet bekend. Nou, dit zou dan zit ik nu te bedenken ook sowieso wel gewoon goed zijn om iets mee te nemen in überhaupt, in de gesprekken.”¹⁴⁰

“Ja, en als ik dan even een vraag stel, dan zeggen ze: ja, nee, ja, ik. Ik denk gewoon dat het dat is. Ja, een beetje. Wat heb je er dan aan gedaan om te kijken of dat klopt? Ja, nee, niks, ja, weet je een beetje, dus ik denk dat dat het een beetje is.”¹⁴¹

Men is onbekend met het feit dat er bewijsstukken zijn om de groei in morele weerbaarheid zichtbaar te maken. Zo wordt de film “Rauw” wel door een groot gedeelte van de respondenten behandeld, maar ook door een deel niet. Aan het bekijken van deze film is geen concrete opdracht verbonden waardoor dit als bewijsstuk zou kunnen dienen. Eén docent heeft zelf een opdracht gemaakt, vanuit de eigen overtuiging dat morele weerbaarheid belangrijk is en structurele aandacht nodig heeft. Verder worden er veel suggesties gedaan over wat de respondenten mooie bewijsstukken zouden vinden. Het gaat hier dan om al bestaande bewijsstukken binnen de politieorganisatie.

¹³⁹ De briefing is doorgaans de start van een activiteit binnen de politie, in dit geval wordt de eerste stap in het actieplan bedoeld.

¹⁴⁰ Trajectbegeleider 2

¹⁴¹ Praktijkbegeleider 3

“Bij die film Rauw, want daar kreeg ik op een gegeven moment ook de vraag, want het is heel leuk maar daar moet ook een bewijsstuk van komen natuurlijk. En daar heb ik er eentje voor gemaakt.”¹⁴²

“Maar wij hebben een tijdje terug ook met een leerteam de film rauw gezien en dat samen met een docent en met een praktijkbegeleider dus als begeleidingsteam hebben we dat ook begeleid, zeg maar, en toen zijn er wel heel verschillend onderwerp ook aan bod gekomen en besproken.”¹⁴³

Naast de film Rauw zijn er geen leeractiviteiten uitgevoerd, maar worden er wel mogelijkheden voor gezien. Er zijn wel veel ideeën aangedragen over hoe morele weerbaarheid als leeractiviteit in het onderwijs een plaats zou kunnen krijgen. De volgende voorbeelden zijn daarbij genoemd: Een leeractiviteit ethische dilemma's wordt als voorbeeld door vier respondenten gegeven¹⁴⁴. Maar ook VIK¹⁴⁵ (Veiligheid Integriteit en Klachten) komt terug, blauw vakmanschap¹⁴⁶, het bronnenverhaal over de identiteit van de politie¹⁴⁷, een gestructureerde reflectieopdracht met vragen die de diepere lagen van Bateson¹⁴⁸ of het bevragen van het onderwatergedeelte van het ijsbergmodel¹⁴⁹, discussielessen over morele weerbaarheid, simulaties met acteurs, opdrachten in het opschrijven van het eigen moreel kompas, het behandelen van een moreel beraad en het behandelen van veel casuïstiek omdat de studenten nog niet veel meemaken¹⁵⁰. Er zijn dus ideeën en voorbeelden genoeg maar de begeleiders zelf hebben daarin nog geen stappen ondernomen, of slechts op minimale schaal.

De tussenevaluatie, het portfolio en de examengesprekken zijn volgens enkele bevraagden een uitgelezen kans voor het bespreken van morele weerbaarheid maar dit wordt nog onvoldoende gedaan. In het tussenevaluatieformat wordt bijvoorbeeld het punt moreel wel aangehaald, maar vervolgens niet of onvoldoende besproken.

“Ja, dit zijn de enige vragen die dit is de borging van morele weerbaarheid, en dat zorgt ervoor dat het, die vallen overal een beetje weg. En die student kan er ook mee weggkomen door het niet bespreekbaar te maken op het moment dat wij als examiner gaan vragen bij het examen van hoe zit het met jouw mentale weerbaarheid of morele weerbaarheid. Sorry ik denk, ik denk dat dan de meeste gewoon zeggen van ja, goed.”¹⁵¹

¹⁴² Docent 3

¹⁴³ Trajectbegeleider 2

¹⁴⁴ Trajectbegeleider 2, docent 3, praktijkbegeleider 2

¹⁴⁵ Trajectbegeleider 2 en praktijkbegeleider 2

¹⁴⁶ Trajectbegeleider 3

¹⁴⁷ Docent 4

¹⁴⁸ Praktijkbegeleider 1

¹⁴⁹ Trajectbegeleider 2 en praktijkbegeleider 4

¹⁵⁰ Docent 3

¹⁵¹ Docent 1

Doordat er voor morele weerbaarheid bewijsstukken in het portofolio ontbreken en de student er, om die reden, tijdens voortgangs- en examenmomenten onvoldoende op wordt bevraagd, is de er voor de morele component geen toetsende materie die van invloed is op de voortgang van de student. Met het ontbreken van een doelstelling lijkt ook het belang er niet te zijn, en is dat mogelijk een reden van de gebrekkige implementatie in de praktijk.

“Ik denk dat je dan zou kunnen zeggen eigenlijk al een beetje beginnen is. Zit er überhaupt bewijsstukken in je portofolio wat een stukje aan morele weerbaarheid raakt? Ik denk dat dat het begin zou moeten zijn.”¹⁵²

“We kunnen ze er dus niet mee om de oren slaan, nee, nee, iets, omdat als dat portofolio voldoende is, en ze dat voor een examen moeten inleveren. Als dat op orde is dan gaan mensen toch door, maar zij lopen soms echt wel tegen dingen aan.”¹⁵³

Er worden echter wel veel kansen gezien voor het ontwikkelen van morele weerbaarheid en dit zichtbaar maken in zowel de bewijsstukken als tijdens de examenmomenten.

“Dat je een vraag stelt als examiner van wat zegt dit over jouw morele weerbaarheid dat je een antwoord krijgt.” Docent 2: “Ja, bij elk bewijsstuk moet je daar iets over kunnen zeggen.” Docent 1: “Het moet specifiek een bewijsstuk zijn, nee. Het moet terugkomen in eigenlijk alle bewijsstukken.”¹⁵⁴

Praktijkbegeleiders worden nu niet meegenomen in deze borging. Ze zijn niet of nauwelijks betrokken in de actieplannen en zij zijn evenmin gesprekspartner bij tussenevaluatie- en examengesprekken.

Samenvattend zijn er in de borging van morele weerbaarheid nog kansen te benutten. Op dit moment is de borging niet bekend of wordt niet uitgevoerd, zelfs niet op momenten die zich daar nadrukkelijk voor lenen. Gebrek aan tijd wordt als argument genoemd maar ook de onduidelijkheid of onbekendheid van de term moreel of morele weerbaarheid. Eén docent heeft hier actief op ingezet en heeft vanuit een eigen belangstelling voor het onderwerp meerdere opdrachten gemaakt waarin studenten werken aan de morele weerbaarheid.

¹⁵² Docent 1

¹⁵³ Praktijkbegeleider 2

¹⁵⁴ Docent 1 en 2

4.4.4 Verschillen tussen leden van het begeleidingsteam

Onafhankelijk van de rol die begeleiders vervullen zijn er verschillen gezien in de mate van aandacht voor morele weerbaarheid en de wijze van vormgeving. Doorslaggevend daarvoor lijkt de persoonlijke perceptie van morele weerbaarheid en het belang dat eraan wordt gehecht. In de beschrijvingen van morele weerbaarheid worden geen verschillende taken toebedeeld aan de verschillende leden van het begeleidingsteam. Er wordt van een gelijke verantwoordelijkheid tussen de begeleiders uitgegaan. Een verschil is wel dat de begeleiding vanuit docenten meer gericht op het ontwikkelen van actieplannen.

Verschillen zijn vooral terug te voeren op dat verschillende medewerkers niet van elkaar weten wat ze doen, maar wel bepaalde verwachtingen naar elkaar toe hebben. Zo zou de praktijkbegeleider in de ogen van de docent erg zwart-wit reageren op vragen binnen morele weerbaarheid, en in de ogen van de praktijkbegeleider de docent alleen een schoolvoorbeeld kunnen geven.

5 Conclusies

Aan de verschillende onderzoeksvragen worden eveneens verschillende conclusies verbonden. In dit hoofdstuk wordt allereerst ingegaan op de betekenis van morele weerbaarheid, hoe het zich uit in het nieuwe onderwijsmodel alvorens in te gaan op de visie op morele weerbaarheid van de leden van het begeleidingsteam.

5.1 Deelvraag 1

Wat is morele weerbaarheid en hoe is het vormgegeven in het curriculum voor aspirant politieagenten in het eerste studiejaar van de opleiding tot politieagent?

Morele weerbaarheid kent als begripsbepaling binnen de politie verschillende definities, die ieder door verschillende politieonderdelen worden gehanteerd. Het gaat om de volgende vier definities.

- *Politiemedewerkers moeten beseffen dat hun werk morele vragen oproept. De medewerker moet in staat zijn eigen keuzes te maken in het werk en bereid zijn en het vermogen hebben deze keuzes uit te leggen en respectievelijk daar met anderen in gesprek te gaan.*
- *Morele weerbaarheid is het vermogen om in een dynamische context te werken aan een gemeenschappelijk doel door het afstemmen van waarden.*
- *Kan ik mijn keuzes verantwoorden naar mijzelf, mijn organisatie en de maatschappij?*
- *Is mijn grip voldoende van betekenis om succesvol te functioneren?*

Deze definities leggen alle drie een andere nadruk en geven daarmee de complexiteit van het onderwerp weer.

Binnen het nieuwe onderwijsmodel PO21 is er expliciet aandacht voor morele weerbaarheid. De definitie van Gabriel van den Brink is hierin leidend en wordt op drie manieren geborgd in het curriculum van de aspirant politieagent. Het kent een structurele borging doordat het onderwerp is opgenomen in het actieplan. Daarin wordt de student aangezet tot het innemen van verschillende perspectieven ten aanzien van handelingen die in modules zijn beschreven. Dat betreft het eigen perspectief in vergelijking met dat van het team, de organisatie en de maatschappij. Daarnaast vindt borging plaats door het appél op de begeleiders om momenten tijdens de begeleiding waar morele weerbaarheid ter sprake komt, te herkennen en bespreekbaar te maken. Een derde vorm van borging is toetsing tijdens examens en tussenevaluatiegesprekken waarbij de studenten aan de hand van een portofolio met bewijsstukken de eigen ontwikkeling in morele weerbaarheid moeten aantonen.

5.2 Deelvraag 2

Wat is de visie van de docenten, praktijkbegeleiders en begeleiders vanuit het op OBT het onderwerp morele weerbaarheid?

Een eenduidige visie op morele weerbaarheid is niet gevonden. De verschillende respondenten wisten bij aanvang van het interview geen heldere visie te geven en de meesten gaven ook geen blijk van kennis over het onderwerp. Als antwoord op de vraag werd soms een technische formulering gegeven die bij doorvragen niet geladen bleek. Met de antwoorden werd wel het ontbreken van een visie zichtbaar maar in mindere mate of-, en op welke wijze dat van invloed is op het handelen in de praktijk.

Bij respondenten die wel woorden gaven aan het begrip morele weerbaarheid bleek een verscheidenheid aan visies. Na de clustering van de antwoorden is de conclusie op deze deelvraag: Het antwoord op de vraag op wat morele weerbaarheid is, kan door het begeleidingsteam niet eenduidig gegeven worden. In het zoeken naar betekenis komen de verschillende leden van het begeleidingsteam uiteindelijk uit op grofweg twee denkrichtingen. Er is een groep die morele weerbaarheid kenschetst als het vermogen om het politiewerk uit te voeren zonder daarmee de persoonlijke waarden en overtuigingen te verwaarlozen. Daarbij is een criterium dat de medewerker in staat is om het werk uit te voeren zonder morele schade op te lopen. Morele schade, zo is de overtuiging, wordt opgelopen door werk uit te voeren dat niet binnen de eigen moraal past.

De tweede groep formuleert morele weerbaarheid als het vermogen om in de uitvoering van het politiewerk rekening te houden met de verschillende relevante perspectieven. In de uitwerking zegt een deel van de respondenten het belangrijk te vinden dat perspectieven, van onder andere collega's, slachtoffer of zelfs dader, meegenomen worden in het eigen besluitproces en daarmee een bredere kijk te ontwikkelen op het politiewerk. Bij het perspectief van de dader gaat het om de mogelijkheid te kunnen analyseren, of in te voelen, waarom men tot deze tot de daad is gekomen. Het andere deel van de respondenten legt de nadruk op de mate waarin de persoon zich verhoudt tot de kernwaarden van de politie: moedig, integer, betrouwbaar en verbindend. De politie vraagt van de medewerkers om deze waarden eigen te maken als garantie voor goed politiewerk. Volgens deze respondenten maakt het internaliseren van deze waarden de politieagent moreel weerbaar.

Het vermogen om met meerdere perspectieven rekening te houden sluit goed aan bij de verwachtingen bij morele weerbaarheid van de politie. In de borging van morele weerbaarheid binnen PO21 wordt aan studenten gevraagd het werk, de handelingen vanuit meerdere perspectieven te benaderen en dezen te vergelijken met het eigen perspectief. In deze visie op morele weerbaarheid ontbreekt echter de aandacht voor het persoonlijk welbevinden van de student of later medewerker.

5.3 Deelvraag 3

Wat is de visie van de docenten, praktijkbegeleiders en begeleiders op het ontwikkelen van morele weerbaarheid van studenten?

Vanuit de theorie wordt de ontwikkeling van morele weerbaarheid op twee manieren gestimuleerd. Het gebeurt door het bespreekbaar maken van onderwerpen die aan morele weerbaarheid raken tijdens begeleidingsmomenten en de concrete borging van morele weerbaarheid in het curriculum.

In het gesprek over morele weerbaarheid tijdens begeleidingsmomenten wordt een eenduidig begrip van morele weerbaarheid gemist. De overeenkomst in de gesprekken is de aandacht voor de mens achter de politieagent, maar de vorm, de diepgang in het gesprek en het morele gehalte verschilt. Waar de één deze gesprekken op een structurele manier aanbiedt, gebeurt dat bij de ander alleen als de lesstof zich daarvoor leent of wanneer er een probleem ervaren wordt. Er is eensgezindheid over de omstandigheden waarin het gesprek plaats kan vinden namelijk: een veilige omgeving waarin studenten vrij mogen spreken zonder oordeel over goed of fout en waarbij er geen hiërarchische relatie is tussen student en begeleider.

De respondenten kennen de concrete vormen van borging van morele weerbaarheid niet of beperkt. Het actieplan met de terugkerende reflectievragen wordt niet ingezet of niet op een manier waardoor de diepgang wordt bereikt voor de gewenste leeropbrengst. Bij nadere beschouwing wordt de meerwaarde van de opdrachten erkend en ziet men mogelijkheden om deze tijdens briefingsmomenten of aan de start van opdrachten te bespreken.

Respondenten herkennen geen leeropdrachten op het thema dan het bekijken van de film 'Rauw'. De film 'Rauw' handelt over de waarden van de politieorganisatie in relatie tot de politiemens in de praktijk. Hoewel de film gezien wordt als een leeractiviteit op het thema morele weerbaarheid, is daar geen opdracht aan verbonden die als bewijsstuk dient voor het portfolio. In gesprekken komen wel veel ideeën over mogelijke leeractiviteiten naar voren, maar er is slechts één respondent gevonden die daadwerkelijk leeractiviteiten vormgeeft.

Tijdens de examinering en evaluatiemomenten komt morele weerbaarheid nauwelijks ter sprake. Dat wordt verklaard uit het feit dat het onderwerp niet in het portfolio is opgenomen. De term wordt in een groot deel van de gevallen óf niet door de student óf niet door de docent begrepen waardoor morele weerbaarheid niet, of slechts oppervlakkig aan de orde komt.

Er is dus noch een eenduidige visie op morele weerbaarheid-, noch een systematische manier gevonden om de ontwikkeling daarop te ondersteunen. Bij respondenten is er weinig bekendheid met de wél bestaande beschrijvingen van morele weerbaarheid en er is (daardoor) geen persoonlijke visievorming op het onderwerp. Er is wel aandacht voor de persoon achter de politieagent, maar dat krijgt op een vrij willekeurig wijze vorm en verbindt zich niet altijd aan morele thema's. Waar de ene begeleider zich beperkt tot het stellen van een vraag, brengt de ander meerdere perspectieven in waardoor de student verder kijkt dan de eigen overtuiging en nog een ander maakt de student aan de hand van het Ijsbergmodel duidelijk dat gedrag voortkomt uit diepere lagen in de mens.

5.4 Deelvraag 4

Welke onderlinge verschillen zijn er tussen de docenten, praktijkbegeleiders en trajectbegeleiders in de wijze waarop morele weerbaarheid bij studenten ontwikkeld wordt?

Er zijn niet direct aanwijsbare onderlinge verschillen gevonden tussen de functies van het begeleidingsteam over hoe zij over morele weerbaarheid denken en op welke wijze zij hun begeleiding daarop vorm en inhoud geven. Er is eerder sprake van een persoonlijke affiniteit waardoor de ene begeleider er veel mee bezig is en de ander niet of nauwelijks, dwars door de genoemde functies heen.

De respondenten geven aan dat de samenwerking tussen de functionarissen van het begeleidingsteam willekeurig is. In één begeleidingsteam wordt de samenwerking wel gezocht maar bij andere begeleidingsteams is het contact summier of niet aanwezig. De samenwerking wordt voornamelijk door de praktijkbegeleiders gemist.

5.5 Hoofdvraag

In de afronding van het onderzoek wordt de volgende centrale vraag beantwoord:

Hoe percipiëren begeleidingsteams (docenten, praktijkbegeleiders en begeleiders vanuit het OBT) de morele weerbaarheid en hoe wordt deze zienswijze overgedragen aan aspirant politieagenten in PO21?

Er is geen eensgezindheid over de betekenis van de term morele weerbaarheid. Dat geeft onduidelijkheid voor de begeleiders binnen PO21. Wel geven zij een eigen visie aan, die in grofweg twee groepen is in te delen. Aan de ene kant wordt morele weerbaarheid gezien als het welbevinden van de student of medewerker op moreel gebied, dat wil zeggen of de binnenwereld of het oriëntatiekader van de persoon bij het politiewerk aansluit. Aan de andere kant wordt morele weerbaarheid gezien als het herkennen en werken vanuit de verschillende waarden en perspectieven die er binnen het politiewerk zijn en deze kunnen afwegen aan het eigen perspectief en aan dat van de betrokkenen bij het werk. Deze laatste visie sluit het beste aan bij de definitie van de politieacademie en wat de politieacademie van de studenten vraagt.

Omdat de visie van de begeleiders niet eenduidig is, en in veel gevallen werd ontwikkeld tijdens het interview, is er geen ook sprake van een eenduidige visie op ontwikkelen van morele weerbaarheid tijdens begeleidingsmomenten. Er wordt wel 'onbewust' aandacht gegeven, maar voor een belangrijk deel zonder een verbinding te maken met de lading van het begrip morele weerbaarheid. Daarnaast is er ook veel willekeur in de manier waarop het thema door leden van het begeleidingsteam aangeboden en geborgd wordt. Er worden wel gesprekken gevoerd over morele weerbaarheid maar in de actieplannen en in de bewijsstukken voor de examinering wordt het begrip morele weerbaarheid formeel niet herkend. De respondenten zien de toegevoegde waarde van het ontwikkelen van morele weerbaarheid maar missen een concretisering van het begrip en de kennis en de tijd om studenten adequaat te kunnen ondersteunen.

Over de onderschrijving van het belang van de ontwikkeling van morele weerbaarheid, zijn alleen verschillen gevonden tussen individuele leden van de begeleidingsteams. Dit betekent dat het per begeleider verschilt of er aandacht wordt geschonken aan morele weerbaarheid en op welke wijze en diepgang dat gebeurt en dus dat iedere student, afhankelijk van de begeleider, een ander aanbod krijgt.

6 Discussie

In deze discussie wordt allereerst de maatschappelijke relevantie van het onderzoek beschreven. Daarna volgt een overdenking op de verschillende aanbevelingen. Vervolgens wordt afgesloten met een beschouwing op het onderzoek in methodologische zin en de uitvoering van het onderzoek.

6.1 Discussie op relevantie

Relevant is dat de politie is op weg naar- of bezig is met- een cultuurverandering. Deze komt in kennis en onderzoek tot uitdrukking en in de politieopleiding. Het korps wil divers zijn en herkenbaar voor de samenleving, en dat uit zich in het omarmen van verschillende overtuigingen. Die ambitie betekent een zoektocht voor de waarden gedreven organisatie die de politie is en waar iedere burger een mening over heeft. Het vraagt van iedere politieagent persoonlijke stevigheid in het werk. Een middel of doel daarin is het ontwikkelen van morele weerbaarheid. De onderzoekende medewerker heeft al veel over morele weerbaarheid als begrip gelezen, maar voor de medewerker die zich meer op praktische invulling van het politiewerk richt, is het begrip nog onbekend.

Op het moment van schrijven van deze scriptie is het gesprek binnen de politie en in de samenleving nog volop gaande. Diversiteit is een speerpunt binnen de politieorganisatie, én de politie komt er negatief mee in het nieuws. Racisme en discriminatie komen, helaas, nog veel voor en de politie heeft een formele- en morele rol om dit te voorkomen. In de politieorganisatie zelf is dit echter ook een onderwerp en de ontwikkeling van- en naar morele weerbaarheid is daarop een antwoord. Door de eigen waarden en overtuigingen al vroeg in de carrière van de politiemedewerkers bespreekbaar te maken, wordt ook het gesprek in de politieteams bevorderd en mogelijk overtuigingen die tot racisme en discriminatie leiden, zichtbaar gemaakt en in de kiem gesmoord.

Het is tevens relevant om kennis op te doen, en te ervaren dat mensen van elkaar verschillen. Daarop is PO21 gebaseerd. Culturele verschillen, verschillen in geaardheid en politieke affiliatie worden steeds prominenter in de samenleving en ook binnen de politie. Het opheffen van verschillen door van politieagenten uniformiteit in aanpak te vragen sluit niet meer aan bij de behoefte van de samenleving en geeft een negatief beeld. Het zou ook betekenen dat het korps niet meer divers kan werven. Het is daarom van groot belang dat er ingezet wordt op bewustwording van eigen waarden en normen en het bespreekbaar maken van verschillen.

6.2 PO21 en kansen voor morele weerbaarheid

PO21 biedt zeer veel mogelijkheden voor het ontwikkelen van morele weerbaarheid, maar de uitvoering staat nog in de kinderschoenen. Uit het onderzoek blijkt elke onderwijsinstelling die het HILL-model invoert kinderziektes ervaart en dat het onderwijzend personeel niet altijd in volle overtuiging meegaat in nieuwe ontwikkelingen. Maar dat morele weerbaarheid en PO21 niet goed samengaan is een onjuiste conclusie.

De conclusie is dat de vele kansen die er zijn niet benut worden. Hierin zijn de juiste voorwaarden van doorslaggevend belang. Allereerst, en zeer belangrijk, is de concretisering van het begrip morele weerbaarheid en de vertaling daarvan naar leerdoelstellingen voor het ontwikkelen morele weerbaarheid in het onderwijs. Een leerdoel als morele sensitiviteit of morele ontwikkeling is echter moeilijk te toetsen. Toetsbaar is wel de kennis over dit onderwerp, de gedachtestructuren die de student zich heeft eigen gemaakt en op welke wijze dat concreet in het leerproces vorm heeft gekregen. Daaronder vallen kennis over basisethiek, kennis van het eigen moreel kompas en over de diepere lagen die van invloed zijn op het eigen gedrag.

Kansen kunnen beschreven worden in het voorkomen van schade, bijvoorbeeld bij politieagenten die door een groeiend cynisme zinloosheid ervaren en niet meer dezelfde intrinsieke prikkel voor het werk voelen als voorheen. Maar morele weerbaarheid, of aandacht aan de morele processen tijdens het werk, kan beter worden verwoord in wat het kan opleveren. Dat kan door deze in relatie te brengen met de complexe maatschappelijke vraagstukken waar de politie mee te maken heeft. Structurele aandacht aan morele weerbaarheid houdt het gesprek open. Het kan bevorderen dat medewerkers elkaar aanspreken op gedrag zonder daarmee loyaliteit of de 'krachtige familiecultuur' te beschadigen. Wanneer waarden, overtuigingen en zinbeleving een vast onderdeel van de gesprekken van agenten worden, is ook het in gesprek brengen van afwijkingen op het organisatorisch ideaal of het groepsideaal, mogelijk.

Door aandacht en trainingen te geven op morele weerbaarheid geeft de politie tevens het grote belang van dit onderwerp aan. Politiewerk is bij uitstek moreel werk. Er is zowel erkenning op de diversiteit in de persoonlijke- als op de collectieve waarden en geeft ruimte in het onderzoek daarop. Er is een verschuiving van uniformiteit waarin een goede politieagent zich moet aanpassen aan de vier kernwaarden, naar de persoonlijke interpretatie van de kernwaarden binnen het kader.

Deze ontwikkeling vraagt van de organisatie om stappen te zetten in het beschikbaar maken van voorwaarden waarin er gesprekken plaats kunnen vinden, van persoonlijke gesprekken tot gesprekken op organisatieniveau. De voorbeeldfunctie van de organisatie moet niet worden onderschat want, wat is het gehanteerde moreel en zijn de kernwaarden herkenbaar in onder andere reorganisaties en bezuinigingsmaatregelen? Hoe wordt omgegaan met maatschappelijke druk? Als de waarden niet herkend worden door de politieagent kan dat voor een disbalans in de moraal zorgen. Daartegenover staat dat het een krachtig voorbeeld is als het gesprek daarover open is, dat men van hoog tot laag wil blijven leren is en de waarden worden herkend.

Een moreel weerbare organisatie geeft ruimte aan diversiteit, bestaat uit personeel dat zingeving ervaart in het werk; elkaar aanspreekt op ongewenst gedrag; op elkaar kan rekenen in het werk of daarbuiten. Dat is grote winst. Het vereist echter wel een houding die volgens Annika Smit niet automatisch bij de politieorganisatie hoort, namelijk een houding waarin de politieagent zich ook kwetsbaar kan opstellen.

6.3 Aanbevelingen

In andere sectoren waarin men met mensen werkt, vindt een vergelijkbaar pleidooi voor het ontwikkelen van moraliteit plaats. Een voorbeeld daarvan is het onderzoek van Remi Hartel, lerarenopleider op de Hogeschool Arnhem en Nijmegen.¹⁵⁵ Hij meent dat moraliteit zeker een onderdeel van de lerarenopleiding moet zijn aangezien de toekomstige docent als moreel voorbeeld van de leerlingen ook zelf een morele rol heeft. Datzelfde geldt voor de agent die, gezien de kernwaarden van de politie, een moreel voorbeeld voor de burger is.

Hartel spreekt ook over het vier componenten model (VCM) van Narvaez en Rest.¹⁵⁶ Narvaez en Rest bespreken het VCM-model als volgt: alles start bij morele sensitiviteit. De persoon start bij het ontwikkelen van een gevoel voor morele aspecten, het ontdekken van de eigen morele bril om vanuit die morele bril de situatie te kunnen inschatten. Het kennen van alle relevante feiten van de situatie is een voorwaarde om vervolgens te analyseren vanuit welk perspectief er gehandeld is- en kan worden. Het VCM-model komt overeen met de vragen die aan studenten worden gesteld tijdens het actieplan in PO21. Vanuit deze inkadering van feiten en perspectieven kan er een moreel oordeel worden geveld: welke oplossing is het beste? Wanneer de afwegingen goed zijn gemaakt zou het beste alternatief bovenaan komen te staan waarna de morele keuze gemakkelijk gemaakt kan worden. Als vierde component wordt de morele actie beschreven. Een morele keuze maken is één stap maar dit omzetten in acties kan vaak nog een uitdaging zijn. Het vraagt om moed, karakter en volharding van de persoon om consequent vanuit een moreel kader te handelen.

Aandacht geven aan morele sensitiviteit en morele oordeelsvorming binnen PO21 is kansrijk. We hebben het dan niet direct meer over het ontwikkelen van morele weerbaarheid maar over het proces dat zich daarvoor afspeelt. De vraag daarbij is om te komen tot een niveau waar de persoon zich bewust is van zijn eigen moraliteit als voorwaarde om daarin weerbaar te worden. Dit is ook te zien in de definitie van morele weerbaarheid gegeven door Gabriël van den Brink¹⁵⁷. Van der Brink hanteert daarbij niet de door Narvaez en Rest gegeven omschrijving van morele sensitiviteit. Narvaez en Rest beschrijven het kunnen zien en herkennen van morele vragen als een aan te leren vaardigheid. Voordat die stap gemaakt kan worden is de erkenning noodzakelijk dat het werk morele vragen kan opleveren. Voor politieagenten is dat vaak een moeilijke stap.

Binnen de zorg is er brede erkenning van het belang van het ontwikkelen van moreel bewustzijn. Het gebeurt onder andere door het regelmatig organiseren van een moreel beraad waarin de deelnemers sensitiviteit ontwikkelen waarmee zij in de praktijk zelf de feiten en perspectieven kunnen verzamelen en daarop een morele overweging kunnen maken. Het verlenen van 'goede zorg' is uitgangspunt. Het blijft nodig om deze vaardigheden te trainen en aan te scherpen door middel van het houden van de gestructureerde vorm van het moreel beraad. Morele beraden worden ook gehouden om tot een beslissing te komen bij gecompliceerde zorgvragen.

Naast de kennis van nut en noodzaak van het ontwikkelen van moreel bewustzijn voor goed onderwijs, goede zorg en goed handelen in de praktijk van de politieagent is er kennis nodig van de persoonlijke schade wanneer dat niet gebeurt. Bij morele schade, door onder andere het gebrek aan zingeving of het moeten handelen tegen de eigen overtuigingen, kan een beroep worden gedaan op

¹⁵⁵ Hartel, R. "Morele vorming op de lerarenopleiding." In *Kennisbasis Lerarenopleiders. Katern 6: Vorming in de lerarenopleiding*, van Gerda Geerdink en Fedor De Beer, 133-148. Werkendam: Hollandse Indruk, 2018.

¹⁵⁶ Narvaez, D, en Rest, J. "The four components of acting morally." In *Moral behaviour and moral development: An introduction*, door W Kurtines en J Gewirtz, 385-400. New York: McGraw-Hill, 1995.

¹⁵⁷ *Politied medewerkers moeten beseffen dat hun werk morele vragen oproept. De medewerker moet in staat zijn eigen keuzes te maken in het werk en bereid zijn en het vermogen hebben deze keuzes uit te leggen en respectievelijk daar met anderen in gesprek te gaan.*

een geestelijk verzorger. Bij defensie is een geestelijk verzorger een aanspreekpunt zonder dat er een directe zorgvraag hoeft te zijn. Deze ondersteuning is breed, van alleen 'aanwezigheid' tot diepgaande zorg wanneer dat nodig is. De permanente aanwezigheid binnen de cultuur van een basisteam of eenheid kan zorgen voor een gezond klimaat waarin de gesprekken gevoerd blijven worden.

6.4 Methodologische reflectie

De doelstelling van dit onderzoek was het in kaart brengen van hoe er op de politieacademie wordt gedacht over morele weerbaarheid en hoe dit tot uitvoering komt in het nieuwe politie onderwijsmodel PO21. De verwachting en de hoop was dat het onderzoek concrete antwoorden zou geven. Het onderzoek geeft echter een palet aan verschillende antwoorden en meningen. Een belangrijke opbrengst is dat de oorzaak van het achterblijven van de uitvoering gezocht kan worden in zowel het ontbreken van een eenduidige en geladen visie als het niet adapteren van de al aanwezige instrumenten in het nieuwe onderwijsmodel. De achterliggende redenen en motieven daarvan zijn inzichtelijk geworden, waarmee er richting wordt aangegeven voor het kansrijk ontwikkelen van morele sensitiviteit en morele weerbaarheid in de toekomst.

Met interne validiteit wordt er bedoeld of datgene wordt behandeld wat er in de onderzoeksvraag is gevraagd.¹⁵⁸ Met betrekking tot de interne validiteit van dit onderzoek zijn de volgende twee punten te noemen:

Eerst is er gekozen voor een analyse op basis van vier of vijf focusgroepgesprekken. Om redenen, waarin vaak Corona werd genoemd, is dit niet gelukt en werd overgegaan op losstaande interviews. Binnen deze interviews is een half-gestructureerd format aangehouden. Hiermee ontstond de vrijheid voor de interviewer om vragen aan bod te laten komen of deze in een enkel geval achterwege te laten. In die situatie was de vraag al in een eerder stadium aan bod geweest, waardoor deze overbodig was. Dit resulteerde echter wel in de fase analyse dat er over deze persoon geen uitslag was, en dat een gelijke analyse over elf respondenten op sommige punten niet meer mogelijk was. Daarnaast was het geven van informatie ook een factor waar rekening mee gehouden moest worden. In een enkel gesprek was dat nodig en heeft dat het verdere gesprek gekleurd omdat de respondent bij de visie vragen al geen antwoord kon geven.

Een tweede punt is de afweging van de uitspraken die door de respondenten zijn gemaakt. De uitspraken van een geïnterviewde zijn in dit onderzoek gelijkgesteld aan de antwoorden van een lid van de focusgroep. Tijdens het focusgroep gesprek werden de leden uitgedaagd om elk met een eigen antwoord te komen of te reageren op het antwoord van de ander. Hierdoor zijn er in de meeste gevallen verschillende antwoorden gegeven op dezelfde vraag. Daarbij moet worden opgemerkt dat de leden van de focusgroep beïnvloed konden worden door elkaars uitspraken. De respondenten waren gemotiveerd om mee te werken aan het onderzoek omdat zij een onderwerp als morele weerbaarheid belangrijk vinden. Om toch sociaal wenselijke antwoorden te voorkomen is geprobeerd één onderwerp door verschillende vragen te laten beantwoorden.

Met externe validiteit wordt bedoeld in hoeverre de onderzoeksresultaten zijn te generaliseren.¹⁵⁹ Daarover kan het volgende gezegd worden:

Kwalitatief onderzoek met een beperkte onderzoeksgroep is moeilijk te generaliseren, in dit geval naar alle begeleidingsteams van de politieacademie. De antwoorden die het heeft opgeleverd echter

¹⁵⁸ Baarda, D.B, M.P.M De Goede, en J Teunissen. *Basisboek kwalitatief onderzoek: handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfort Kroese, 2005, pp.198-199

¹⁵⁹ Baarda, de Goede en Teunissen, 2005, p.199

wel. Door verschillende politieacademies en leden van het begeleidingsteam is er geprobeerd door middel van databrontriangulatie een diverse groep respondenten te spreken. Deze verschillende doelgroepen waren niet gelijk in de antwoorden die zij geven. Maar in het ontbreken van kennis over morele weerbaarheid om op gelijke antwoorden te komen, deelden zij een antwoord wat te generaliseren is voor een groot gedeelte van de politieacademie.

De betrouwbaarheid van kwalitatief onderzoek is altijd ambigu. Door de kleine onderzoeksgroep en het individuele karakter van interviews is herhaalbaarheid moeilijk te garanderen.¹⁶⁰ Om toch naar betrouwbaarheid te streven moet de mate van toeval worden beperkt door de antwoorden herleidbaar te maken. In dit onderzoek is dat gedaan door de interviews te transcriberen op basis van opnames die gemaakt zijn tijdens de interviews. Tijdens het analyseproces is dat gedaan door de codes die zijn gebruikt op te schrijven op basis van de uitspraken die zijn gemaakt. Daarna zijn de codes die overeenkwamen met elkaar gecombineerd. Deze stap is opgeslagen in de notities in het programma ATLAS.ti. Zo is terug te zien welke codes gecombineerd zijn. Op deze manier zou een andere onderzoeker met de transcripties en de gehanteerde codes dezelfde uitspraken kunnen doen. Door de analysemethode de constante kwalitatieve vergelijking op basis van de theorie van Henry Boeije te hanteren, is er geprobeerd zoveel mogelijk het perspectief van de onderzoeker buiten beschouwing te laten en de antwoorden op de vragen zelf zoveel mogelijk met elkaar te vergelijken.

6.5 Reflectie op de uitvoering

Dit onderzoek heeft langer geduurd dan vooraf was ingeschat. Het heeft de onderzoeksopzet echter niet veel schade opgeleverd. Een belangrijk punt in deze reflectie betreft het analyseren van de data: het hebben van een helder beeld op het analyseren van de verkregen data vooraf aan het verzamelen en analyseren van die data, zou ondersteund hebben bij het structureel analyseren van de data en dat het opschrijven daarvan. Dat had veel tijdsbesparing opgeleverd. Daarnaast is de manier van data verzamelen niet geheel volgens plan gegaan. Door het ontbreken van aanmeldingen is er voor gekozen om iedereen uit te nodigen die een bijdrage wilde leveren, waar eerder de bedoeling was om een eigen decentrale selectie te maken. Het gevaar vooraf was dat bij een vrije aanmelding alleen de personen aan het onderzoek mee zouden doen die morele weerbaarheid en daaraan verwante onderwerpen herkennen en daaraan al een bijdrage leveren of dat zouden willen doen. Uit het onderzoek is dat ook gebleken.

Bij het coderen zijn de mogelijkheden niet allemaal benut. Het gaat hier om onder andere het maken van verschillende verbindingen. Het leren kennen van dit coderingsprogramma was een studie op zich en het goed weergeven van de resultaten uit het coderen een uitdaging. In de veelheid ervan was het maken van een relevante keuze een moeilijke opgave.

Het uitvoeren van dit onderzoek heeft niet alleen veel werk gekost maar heeft de onderzoeker ook een beter beeld gegeven van morele processen en hoe deze ontwikkeld kunnen worden in het onderwijs. Moreel weerbaar zijn vraagt van veel en een continue ontwikkeling. De inrichting door de politieacademie zal daarom een doorgaand proces blijven. Maar op de vraag hoe morele weerbaarheid aangeboden moet worden is het antwoord ook verbonden met de wijze waarop de politie zich in het moreel/ethische veld positioneert.

¹⁶⁰ Baarda, D.B, M.P.M De Goede, en J Teunissen. *Basisboek kwalitatief onderzoek: handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfort Kroese, 2005, pp.193-195

Bibliografie

- Baarda, D.B, M.P.M De Goede, en J Teunissen. *Basisboek kwalitatief onderzoek: handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfort Kroese, 2005.
- Boeije, H. "A Purposeful Approach to the Constant Comparative Method in the Analysis of Qualitative Interviews." *Quality & Quantity*, 2002, pp.391-409.
- Chopko, B.A. "Walk in balance: training crisis Intervention team police officers as compassionate warriors." *Journal of Creativity in Mental Health* 6, 2011, pp.315-328.
- Diensten Geestelijke Verzorging . *Visie*. 2022. <https://www.dgv.nl/nl/visie-0> (bezoekt 04 2022, 26).
- Diensten Geestelijk Verzorging. *Missie*. 2022. <https://www.dgv.nl/nl/missie> (bezoekt 04 2022, 26).
- Dochy, F. *High Impact Learning anno 2022: Model voor de toekomst over aanpak en sturing*. 2015.
- Eelderink, M. *Handboek Participatief actieonderzoek: Samen bouwen aan een betere wereld* . Amsterdam: SWP, 2020.
- Hartel, R. "Morele vorming op de lerarenopleiding." In *Kennisbasis Lerarenopleiders. Katern 6: Vorming in de lerarenopleiding*, by Gerda Geerdink and Fedor De Beer, pp.133-148. Werkendam: Hollandse Indruk, 2018.
- Korthagen, F. "Niveaus in reflectie: naar maatwerk in begeleiding." *Velon: Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 2002, pp.29-38.
- Narvaez, D, en Rest, J. "The four components of acting morally." In *Moral behaviour and moral development: An introduction*, by W Kurtines and J Gewirtz, pp.385-400. New York: McGraw-Hill, 1995.
- Nussbaum, M. *De breekbaarheid van het goede. Geluk en ethiek in de Griekse filosofie en literatuur*. Amsterdam : Ambo, 2012.
- Politie. *Beroepscode politie*. Den Haag: Politie, 2020.
- . *Code blauw: Beroepscode politie Nederland*. Politie, 2013.
- Politieacademie. *Onderwijsmodel PO21 (Basisopleiding N4)*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.
- Politieacademie. *Opleidingsdossier Politieagent: Basis Politieopleiding Politieagent*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.
- Politieacademie. *Proffessionele beroepsidentiteit in PO21*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.
- Politieacademie. *Voortgangsgesprek 2021*. Gespreksformat, Apeldoorn: Politieacademie, 2021.
- . *Weerbaarheid*. n.d. <https://www.politieacademie.nl/weerbaarheid> (bezoekt december 8, 2021).
- Regeer, B.L. *Weerbaarheid in PO21: Weerbaarheid, De mens achter het politiewerk*. Apeldoorn: Politieacademie, 2021.
- Rijksoverheid. *Politiewet 2012: Artikel 3*. 2021 januari 01. <https://wetten.overheid.nl/BWBR0031788/2021-01-01> (bezoekt mei 2022, 26).

- Rushton, C.H, K.E Heinze, G Hanson, Heidi Holtz, and S.M Swoboda. "Measuring Health Care Interprofessionals' Moral Resilience: Validation of the Rushton Moral Resilience Scale." *JOURNAL OF PALLIATIVE MEDICINE* vol 24, 6, 2021: 865-872.
- Smit, A. Slagmolen, N. en Brepoels, M. *Weerbaarheid onderzocht (2010-2015): Over menselijke processen in het politiewerk*. Den Haag: Boom criminologie, 2015.
- Ter Meulen, B. *Ethiek: "Je ziet het pas als je het door hebt"*. zorginstituut Nederland, 2021.
- Van 't Hoog, M. N., en T.H. Zoch. *ZIN in politiewerk: Een onderzoek naar systematische aandacht voor zingeving bij de politie*. Onderzoeksrapport, Groningen: Rijksuniversiteit Groningen , 2014.
- Van den Brink, G. Hendriks, W. Van Hulst, M. Maalsté, N. en Mali, B. *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid van Nederlandse politiefunctionarissen*. Den Haag: Boom Criminologie, 2015.
- Verschuren, P. en Doorewaard, H. *Het ontwerpen van een onderzoek*. Amsterdam: Boom uitgevers, 2016.

Bijlagen

Uitnodigingsbrief focusgroep/ interview

Beste collega,

Via deze weg willen wij je aandacht en medewerking vragen voor een onderzoek naar morele weerbaarheid in PO21.

Morele weerbaarheid in PO21

Morele weerbaarheid heeft als onderdeel van de professionele beroepsidentiteit een belangrijke rol gekregen in PO21. Maar wat het precies inhoudt en hoe de studenten kunnen aantonen dat zij zich hierin hebben ontwikkeld is niet eenvoudig. Hierin hebben jullie als begeleidingsteam een grote rol. Naast het helpen met het ontwikkelen van de actieplannen, leeractiviteiten en bewijsstukken waarin morele weerbaarheid geborgd is, hebben jullie in PO21 ook de vrije rol gekregen om morele weerbaarheid te helpen ontwikkelen tijdens begeleidingsmomenten. Het herkennen, bespreekbaar maken en daar voor de studenten een leermoment van maken is een uitdaging.

Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is om inzichtelijk te maken hoe in begeleidingsteams wordt nagedacht over het onderwerp morele weerbaarheid en welke perspectieven er zijn op het begeleiden van studenten in PO21. De vrije rol van docent en begeleider vraagt om gezamenlijk te zoeken naar manieren waarop studenten in hun morele ontwikkeling ondersteund dienen te worden.

Waarom jullie?

Wij zoeken leden van begeleidingsteams (docenten, praktijkbegeleiders of trajectbegeleiders) die met de onderzoeker in gesprek willen gaan over morele weerbaarheid in PO21. Als begeleidingsteam zijn jullie verantwoordelijk voor dit onderwijs aan de studenten.

Procedure

De gesprekken zijn een op een gesprekken en zullen ongeveer één uur duren. In het gesprek zal worden gesproken over twee onderwerpen: wat morele weerbaarheid volgens jullie is en hoe dit het beste geïntegreerd kan worden in PO21. De informatie die jullie geven, is vertrouwelijk en zal anoniem en niet herleidbaar worden verwerkt in het onderzoek.

Onderzoeker

Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Jan Tanis, student van de masteropleiding Religie en Beleid van de Radboud Universiteit in Nijmegen en onder supervisie van Annika Smit, lector weerbaarheid van de Politieacademie. Als jullie meer informatie over het onderzoek willen ontvangen dan kunnen jullie contact opnemen via het mailadres: jan.tanis@ru.nl.

Geïnteresseerd?

Ben je geïnteresseerd om samen een visie te ontwikkelen over morele weerbaarheid en hoe die in PO21 behandeld kan worden. Laat het dan weten via het volgende mailadres: jan.tanis@ru.nl. Jan Tanis neemt dan zo spoedig mogelijk contact met jullie op.

Alvast bedankt en wij horen graag van jullie.

Met vriendelijke groet,

Jan Tanis
Annika Smit
Ilona Slot

Interviewopzet

Interview morele weerbaarheid in PO21

Interview af te nemen bij:

- 3 à 4 docenten;
- 2 trajectbegeleiders;
- 3 à 4 praktijkbegeleiders.

Interviewduur: ongeveer één uur.

Interviewstructuur is half gestructureerd. Er kan dus doorgevraagd worden wanneer er meer informatie wordt gezocht. Er kan ook gekozen worden om vragen over te slaan wanneer deze al beantwoord zijn. De opbouw van dit interview is dat alle zaken besproken worden, vandaar de hoeveelheid vragen.

Hoe percipiëren begeleidingsteams (de docenten, praktijkbegeleiders en begeleiders vanuit het OBT) de morele weerbaarheid en hoe wordt deze zienswijze overgedragen aan aspirant politieagenten van de opleiding Basis Politieopleiding in PO21?

- *Wat wordt onder morele weerbaarheid verstaan en hoe is het vormgegeven in het curriculum voor aspirant politieagenten in het eerste studiejaar van de opleiding tot politieagent?*
- *Wat is de huidige visie van de docenten, praktijkbegeleiders en begeleiders vanuit het op OBT het onderwerp morele weerbaarheid?*
- *Wat is de huidige visie van de docenten, praktijkbegeleiders en begeleiders vanuit het op het overbrengen van morele weerbaarheid aan de studenten?*
- *Welke verschillen zijn er in de visie op morele weerbaarheid, en hoe dit moet worden overgebracht, tussen de docenten, praktijkbegeleiders en trajectbegeleiders?*

Blok	Topic	Rubric	Vraag
Intro	Bijdrage aan interview en over het interview	Bedanken voor de bijdrage	
		Anonimiteit van het interview bespreken	
		Doel van het interview bespreken	
		Doel van het onderzoek bespreken	
	Informatie over de respondent	Naam	Wat is uw naam?
		Functie	Wat is uw functie binnen de politie?
		Rol binnen het onderwijs aan studenten	Welke rol heeft u in het onderwijs aan studenten in PO21?
		Ervaring als executieve agent	Heeft u ervaring al executieve politieagent?
Deelvraag vier, welke verschillen in de visie op morele weerbaarheid en hoe dit moet worden overgebracht zijn er tussen de docenten, praktijkbegeleiders en trajectbegeleiders? heeft één specifieke vraag maar wordt voor de rest beantwoord door een vergelijking van de andere antwoorden hier gegeven.			
Deel vraag 2: Hoe denken leden van het begeleidingsteam na over morele weerbaarheid?	Visie op morele weerbaarheid	Wat is morele weerbaarheid	Bedenk vijf kernwoorden op in wat u denkt dat morele weerbaarheid inhoudt?
			Of: Geef een omschrijving van wat morele weerbaarheid volgens u betekent?
		Waarom morele weerbaarheid.	Waarom is morele weerbaarheid belangrijk in het werk als politieagent?
			Welke opbrengst levert morele weerbaarheid op voor de medewerker? En voor de organisatie?

		Hoe morele weerbaarheid	Hoe word je moreel weerbaarheid? / Hoe kan je werken aan je eigen of een ander zijn morele weerbaarheid?
		Wie verantwoordelijk voor morele weerbaarheid binnen de politieorganisatie	Wie is er verantwoordelijk voor de morele weerbaarheid van een medewerker?
	Morele weerbaarheid theoretisch benadert	Moreel: Kan ik mijn keuzes verantwoorden naar mijzelf, mijn organisatie en de maatschappij? (Professionele beroepsidentiteit in PO21, 2021)	Welke verschillen en overeenkomsten zie je tussen jouw antwoorden rond morele weerbaarheid en deze definitie?
		Moreel: Is mijn grip voldoende van betekenis om succesvol te functioneren? (Als component van weerbaarheid, politieacademie website)	Welke verschillen en overeenkomsten zie je tussen jouw antwoorden rond morele weerbaarheid en deze definitie?
		Het besef van politiemensen dat hun optreden morele vragen oproept, in staat zijn tot het maken van een eigen keuze en de bereidheid en het vermogen hebben om die keuze uit te leggen en respectievelijk daarover met anderen in gesprek te gaan. (Gabriel van den Brink, 2015)	Welke verschillen en overeenkomsten zie je tussen jouw antwoorden rond morele weerbaarheid en deze definitie?

		Het vermogen om in een dynamische context te werken aan een gemeenschappelijk doel door het afstemmen van waarden. (Annika Smit)	Welke verschillen en overeenkomsten zie je tussen jouw antwoorden rond morele weerbaarheid en deze definitie?
	Synthese	Tussen theorie en eigen idee van morele weerbaarheid	Welke omschrijving van morele weerbaarheid zou je nu geven wanneer je deze nieuwe informatie hebt? Eigen visie en de definities meegenomen.
Deelvraag 3 hoe te behandelen met studenten (1/2)	Hoe wordt er tijdens onderwijsmomenten tijd en aandacht gegeven aan morele weerbaarheid. Dit zijn momenten waar aandacht aan morele weerbaarheid wordt gevraagd.	Op welke momenten wordt er over morele weerbaarheid gesproken	Hoe herken je momenten waar er onderwerpen worden besproken die belangrijk zijn voor iemands morele weerbaarheid? Wanneer wordt er tijdens de les gesproken over morele weerbaarheid of inhouden die binnen die noemer zouden vallen?
		Wanneer is het nodig	Wanneer is het nodig om de les te stoppen voor het behandelen van morele weerbaarheid of gelijke thema's?
		Hoe pak je dat aan	Welke rol heb jij binnen de morele weerbaarheid van studenten? Hoe zou u dat aanpakken? Hoe verschilt de aanpak van deze onderwerpen met het vorige onderwijsmodel?

Deelvraag 4: Welke verschillen in de visie op morele weerbaarheid en hoe dit moet worden overgebracht zijn er tussen de docenten, praktijkbegeleiders en trajectbegeleiders?		Wat voor gesprekken	Hoe voer je een gesprek waarin morele weerbaarheid van belang is?
			Wat voor inhoud zou u bespreken met uw studenten? Of juist niet?
		Gesprekstechnieken	Welke gesprekstechnieken zijn belangrijk voor het voeren van zo'n gesprek?
			Welke gesprekstechnieken moeten de studenten aangeleerd krijgen?
		Wie	Welke verschillen zijn er tussen Pb'ers en docenten over het idee van morele weerbaarheid? Welke verschillen zijn er tussen praktijkbegeleiders en docenten in het voeren van dit soort gesprekken?
Na de inhoud over hoe het tijdens les momenten besproken kan worden gaat de inhoudt over concrete borging in PO21 en hoe de studenten bewijsstukken kunnen maken			
Hier kan er worden gekozen om enkele documenten te laten zien uit de docenten- of studenten handleiding ter verduidelijking van de borging en de vraag vanuit de organisatie.			
- Borging in actieplan - Concrete acties of interventies - reflectieopdrachten			

Deelvraag 3 hoe te behandelen met studenten (2/2)	Morele weerbaarheid als leeractiviteit of bewijsstuk.	Bewijsstuk inhoudelijk	Waarom moet een bewijsstuk voldoen? Binnen de tweede kerntaak van de politieopleiding. Is dat mogelijk met besproken materie van morele weerbaarheid? Hoe bewijs je dat je gegroeid ben in je morele weerbaarheid?
		MensenWerk Rauw Reflectieopdrachten	Concrete activiteiten die zijn opgeschreven zijn activiteiten zoals de tentoonstelling MensenWerk en de voorstelling Rauw. Hoe zou een student daar een leeractiviteit van kunnen maken? Zijn er nog andere activiteiten te bedenken waar iemand een leeractiviteit van kan maken?
Als afsluiter van het derde blok samen kijken naar mogelijke bewijsstukken.			
Afsluiting		Inhouden controleren Vervolg van het onderzoek bespreken Vragen en feedback Bedanken en tot ziens.	

Interviewinstrument

Intro

Wat is uw naam?

Wat is uw functie binnen de politie?

Welke rol heeft u in het onderwijs aan studenten in PO21?

Hoe ziet die rol eruit?

Heeft u ervaring als executieve politieagent?

Morele weerbaarheid

Beschrijf (in vijf woorden) wat morele weerbaarheid volgens u inhoudt?

Waarom is morele weerbaarheid belangrijk in het werk als politieagent?

Welke opbrengst levert morele weerbaarheid op voor de politiemedewerker? Aspirant politiemedewerker? En voor de organisatie?

Hoe word je moreel weerbaar? / Hoe kan je werken aan je eigen of een ander zijn morele weerbaarheid?

Wie is er verantwoordelijk voor de morele weerbaarheid van een medewerker? In zijn algemeenheid

Theoretische benaderingen

Welke verschillen en overeenkomsten zie je tussen jouw antwoorden rond morele weerbaarheid en deze definities?

- Moreel: Kan ik mijn keuzes verantwoorden naar mijzelf, mijn organisatie en de maatschappij? (Professionele beroepsidentiteit in PO21, 2021)
- Moreel: Is mijn grip voldoende van betekenis om succesvol te functioneren? (Als component van professionele weerbaarheid, politieacademie website)
- Het besef van politiemensen dat hun optreden morele vragen oproept, in staat zijn tot het maken van een eigen keuze en de bereidheid en het vermogen hebben om die keuze uit te leggen en respectievelijk daarover met anderen in gesprek te gaan. (Gabriel van den Brink, 2015)
- Het vermogen om in een dynamische context te werken aan een gemeenschappelijk doel door het afstemmen van waarden. (Annika Smit)

Welke omschrijving van morele weerbaarheid zou je nu geven wanneer je deze nieuwe informatie hebt? Eigen visie en de definities meegenomen.

Morele weerbaarheid in PO21

Wanneer wordt er tijdens lessen/begeleidingsmomenten gesproken over morele weerbaarheid of inhouden die binnen die noemer zouden vallen?

Hoe herken je die momenten waar er onderwerpen worden besproken die belangrijk zijn voor iemands morele weerbaarheid?

- Wanneer is het nodig om de les/begeleidingsmoment te stoppen voor het behandelen van morele weerbaarheid of gelijke thema's?

- Hoe vaak komt dit voor binnen uw lesmomenten?

Welke rol heb jij (als begeleider/docent) binnen de morele weerbaarheid van studenten?

Hoe kunt u aan de morele weerbaarheid van de studenten werken?

Hoe verschilt de aanpak van deze onderwerpen met het vorige onderwijsmodel?

Wat voor inhouden zou u bespreken met uw studenten? Of juist niet?

Welke gesprekstechnieken zijn belangrijk voor het voeren van zo'n gesprek?

Wordt hierop gestuurd, of bent u hier bekend mee?

Welke gesprekstechnieken moeten de studenten aangeleerd krijgen? En is dat nodig?

Borging en/of concrete leeractiviteiten

Waarom moet een bewijsstuk/leeractiviteit voldoen? Binnen de tweede kerntaak van de politieopleiding.

Is dat mogelijk met besproken materie van morele weerbaarheid?

Hoe bewijs je dat je gegroeid bent in je morele weerbaarheid?

Concrete activiteiten die zijn opgeschreven zijn activiteiten zoals de tentoonstelling MensenWerk en de voorstelling Rauw. Hoe zou een student daar een leeractiviteit van kunnen maken?

Zijn er nog andere activiteiten te bedenken waar iemand een leeractiviteit van kan maken?

Afsluiting

Inhouden controleren

Vervolg van het onderzoek bespreken

Vragen en feedback

Bedanken en tot ziens.

Tabellen van de resultaten

Wat is morele weerbaarheid?

	D1	D2	D3	D4	D5	PB1	PB2	PB3	PB4	TB1	TB2	TB3	Totaal
Persoonlijke integriteit													
Dat je met intrinsieke motivatie de politietaak uitvoert.	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Jezelf in de spiegel kunnen aankijken na het werk.	1	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	0	5
MW is het hebben van een sterk moreel kompas.	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
MW is erg persoonlijk. Hoe ben jij gevormd vanuit het verleden.	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	3
MW is kennis hebben van het eigen perspectief.	1	0	1	0	1	0	0	0	1	1	0	0	5
	D1	D2	D3	D4	D5	PB1	PB2	PB3	PB4	TB1	TB2	TB3	Totaal
Relationele integriteit													
Er mag ruimte zijn voor verschillende meningen maar 4 kernwaarden zijn leidraad.	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Moreel gaat over de rollen die je hebt en de verwachtingen daarin, mens-uniform.	0	0	1	1	0	1	1	0	1	0	0	0	5
MW gaat over hoe de persoon staat tot de kernwaarden van de organisatie.	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	1	0	4
MW is het perspectief van anderen meenemen.	1	1	0	0	1	0	0	1	1	1	0	0	6
MW is je eigen waarden behouden en bespreekbaar kunnen maken met iedereen, ongeacht rang.	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
	D1	D2	D3	D4	D5	PB1	PB2	PB3	PB4	TB1	TB2	TB3	Totaal
Morele werkzaamheid													
Goed of fout in de politieorganisatie context.	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2
Hoe verhoud jij je tot de menselijke problemen die je tegenkomt en hoe die verhouding past in de politiecultuur.	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1

Morele vorming is M bewustwording, M besluitvorming en M handelen.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
MW gaat ook om handeling in moreel veld.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
MW is bewust worden van morele aspecten van het werk en daarnaar handelen.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
MW is keuzes kunnen verantwoorden	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	D1	D2	D3	D4	D5	PB1	PB2	PB3	PB4	TB1	TB2	TB3	Totaal
Respons tot morele tegenstand													
MW is integer handelen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
MW is morele moed.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
MW is weerbaar zijn in je waarden en normen.	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	2

Waarom is morele weerbaarheid van belang?

	D1	D2	D3	D4	D5	PB1	PB2	PB3	PB4	TB1	TB2	TB3	Totaal
Aandacht aan MW kan als gevaarlijk worden ervaren omdat de organisatie ook de eigen kwetsbaarheden moet laten zien	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	2
MW belangrijk omdat de maatschappij dan kan zien dat agent betrouwbaar is, omdat die ook werkt aan de eigen morele vraagstukken	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	1	0	4
Meer aandacht aan MW maakt de organisatie sterker door een andere werkcultuur te hebben	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0	1	0	4
Dat je met intrinsieke motivatie de politietaak uitvoert	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Goed politiewerk is een variabel concept en de vraag daarnaar is altijd van belang	1	0	1	0	0	0	0	1	0	0	1	1	5
Medewerker/student zich bewust wordt van het eigen handelen	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	3
In teams is het belangrijk elkaars waarden te weten.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
MW is belangrijk in het voorkomen van morele schade.	0	0	1	1	0	0	0	1	1	0	1	1	6
MW moet in orde zijn om goed politiewerk uit te voeren	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	3
Politie is in de samenleving een bewaker van waarden.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Recht doen aan de verschillen tussen studenten/medewerkers	1	0	1	0	0	0	1	1	0	1	1	1	7

Hoe word je moreel weerbaar?

	D1	D2	D3	D4	D5	PB1	PB2	PB3	PB4	TB1	TB2	TB3	Totaal
Structureel aandacht aan MW geven	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	1	0	4
Gesprekken voeren over dieper gelegen kernen.	1	1	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	4
MW groeit door het leren hoe morele beslissingen tot stand komen, hoe je daarin een afweging maakt, en hoe je daarin een beslissing moet maken.	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2
Door het benadrukken dat er verschillen van mening kunnen zijn m.b.t werk.	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
MW aanleren door bewustwording van eigen moraliteit.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
MW groeit door reflectie, terugkijken naar eigen handelen.	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2
Je wordt moreel weerbaar doordat jouw moraal wordt aangetast.	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1

Wie is verantwoordelijk voor morele weerbaarheid?

	D1	D2	D3	D4	D5	PB1	PB2	PB3	PB4	TB1	TB2	TB3	Totaal
De persoon zelf is verantwoordelijk voor zijn of haar MW			0	1	0	0		1	1		1	0	4
Persoon is zelf verantwoordelijk voor diens morele weerbaarheid, organisatie verantwoordelijk voor controle			0	1	0	0	0	0	1		0	0	2
Leidinggevende/begeleidingsteam verantwoordelijk voor het behandelen van MW			1	0	0	1	0	0	0		1	0	3
Eindverantwoordelijk, teamchef voor de organisatiekant			0	0	0	1	0	0	0		0	0	1
Weet niet wie verantwoordelijk is voor morele weerbaarheid			0	0	1	0	0	0	0		0	1	2

(D1, D2, TB1 zijn niet meegenomen. Deze komen voor uit het focusgroep gesprek waar deze vraag niet is gesteld.)

Vergelijking eigen definitie morele weerbaarheid met een definitie gegeven door de politie.

	D 1	D 2	D 3	D 4	D 5	PB 1	PB 2	PB 3	PB 4	TB 1	TB 2	TB 3	Totaal
Voorkeur voor een definitie													
Definitie Annika Smit	0	1	1	1	1	1	1	0	1	0	0	1	8
Definitie Gabriel van den Brink	1	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	1	5
Definitie Website politieacademie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Definitie leerlingen handleiding	0	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	9

Wanneer wordt er over morele weerbaarheid gesproken?

	D 1	D 2	D 3	D 4	D 5	PB 1	PB 2	PB 3	PB 4	TB 1	TB 2	TB 3	Totaal
Morele weerbaarheid wordt een op een besproken.	1	0	0	0	0	1	1	1	1	0	1	0	7
Gesprekken alleen wanneer dat nodig is, als de student ergens last van heeft.	1	0	1	1	1	0	1	1	1	0	0	1	8
Er is gestructureerde aandacht aan morele weerbaarheid tijdens de les.	0	0	1	1	0	1	1	0	1	0	0	1	6
Leerteam bespreekt onderling onderwerpen binnen morele weerbaarheid.	1	0	0	1	0	0	1	1	1	0	1	1	7
Morele onderwerpen worden behandeld als het onderwerp van een begeleidingsmoment een moreel dilemma heeft.	0	0	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	4
Morele weerbaarheid komt regelmatig terug in begeleidingsmomenten.	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2

Hoe verlopen de gesprekken over morele weerbaarheid?

	D 1	D2	D 3	D 4	D 5	PB 1	PB 2	PB 3	PB 4	TB 1	TB 2	TB 3	Totaal
Begeleider is verantwoordelijk voor het creëren van een veilig klimaat waar alles gezegd kan worden.	0	0	0	1	0	1	0	0	1	0	1	0	4
Gesprekken vragen van vermogen van begeleiding.	0	1	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	4
Gesprekken worden niet met goed of fout besproken.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Het is belangrijk om elkaar ook als mens te spreken, niet altijd vanuit rang maar laagdrempelig.	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	3
Doormiddel van gestructureerde lessen of opdrachten.	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	1	0	3
Reflectie gaat niet ver genoeg, stukt vaak bij gedrag of gevoel.	1	1	1	1	0	0	0	0	0	1	1	0	6

Hoe dragen de gesprekken bij aan morele weerbaarheid?

	D 1	D 2	D 3	D 4	D 5	PB 1	PB 2	PB 3	PB 4	TB 1	TB 2	TB 3	Totaal
Bewustwording van morele processen erg moeilijk op die jonge leeftijd	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	1	0	4
Gesprek heeft weinig resultaat want wordt niet doelmatig gehouden	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
MW moet behandeld worden anders geen kennis of groei bij student	1	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	4
Onbesproken leed zorgt voor negatieve sfeer leerteam	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Politie mag ook wel bepaald gedrag verwachten van studenten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Studenten kunnen oorzaak-gevolg minder overzien waardoor MW belangrijk is	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Verschillen in studenten vanuit opvoeding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Verschillende perspectieven in het politiewerk worden te weinig besproken	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Wanneer MW op academie niet goed is, zonde om te investeren toekomst politie	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1

Welke inhoud wordt er besproken tijdens de gesprekken?

	D 1	D 2	D 3	D 4	D 5	PB 1	PB 2	PB 3	PB 4	TB 1	TB 2	TB 3	Totaal
Feedback op verkeerd gedrag	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Gesprekken over de diepere lagen van de persoon, van waaruit handelt die, waarom emotioneel	0	1	0	0	1	1	0	0	1	1	1	0	6
Gesprekken over verschillende perspectieven op het werk	0	1	0	1	0	0	1	1	1	1	0	1	7
Het bespreekbaar maken van elkaars handelen.	1	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0	4
Morele vragen over het werk worden bediscussieerd.	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0	1	1	9
Zwaar onderwerp niet bespreken	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1

Waarom wordt het gesprek over morele weerbaarheid niet gevoerd?

	D 1	D 2	D 3	D 4	D 5	PB 1	PB 2	PB 3	PB 4	TB 1	TB 2	TB 3	Totaal
Aandacht aan MW is geen onwil maar onkunde	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	3
Aandacht aan MW komt wanneer begeleider geïnteresseerd is daarin	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0	3
Er is geen tijd voor MW door drukte PO21	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2
Er wordt niet aangestuurd dat studenten onderling gesprekken voeren	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	2
Er wordt niet stilgestaan om aan MW te werken, al wordt wel gezien dat het kan.	1	1	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0	5
Familiecultuur zorgt voor niet/slecht elkaar aanspreken	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	1	0	4
Politie houdt van aanspreken maar niet bespreekbaar maken	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Studenten spreken zich onvoldoende uit	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	0	5
Voor jonge studenten is moraliteit nog moeilijk, ook door niveau studenten BPO	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0	0	1	4